

**PREMI
TRIBUNA
ATENEA**

1A EDICIÓ

EL COMPROMÍS DELS ATENEUS AMB EL FOMENT DE LA LLENGUA CATALANA

MARTA ROVIRA I MARTÍNEZ

FEDERACIÓ D'ATENEUS DE CATALUNYA

MAIG 2023

Amb el suport:

Banyoles, 1969. Doctora en sociologia per la UAB. Professora associada a la UAB, investigadora de la UPF i directora de la Fundació Congr s de Cultura Catalana. Ha publicat *El català i la immigració* (1999), *Polítiques de la memòria. La Transició a Catalunya* (2004), *El català a les empreses* (2005), *Noves idees per a la gestió de les migracions* (2006) (també en anglès), *Estratègies de transmissió ling stica en famílies multilingües* (2012), *La Transició franquista. Un exercici d'apropiació de la història* (Pòrtic, 2014), premi Carles Rahola d'Assaig 2014 i *Diversitat i integració en l'associacionisme cultural català amb Enric Saurí* (2015), * cids nocturns* (2019) i *El Congr s de Cultura Catalana. Història i balanç (1975-1977)* (2020). També ha guanyat el premi Jaume Camp de Socioling stica 2012 per un estudi sobre les trajectòries ling stiques a Catalunya.

Federació d'Ateneus de Catalunya
T. 93 268 81 30
ateneus@ateneus.cat
www.ateneus.cat

CONTINGUT

1. Introducció	4
2. Els ateneus com entitats de base de la societat catalana	6
2.1 Els ateneus, un espai social per a la llengua catalana	6
2.2 Els ateneus com espais de sociabilitat	8
3. Què vol dir promoure la llengua catalana?	13
3.1 La situació actual de la llengua catalana	13
3.2 Les polítiques de foment de la llengua catalana	23
3.2.1 <i>L'aprenentatge</i>	23
3.2.2 Les campanyes de sensibilització	25
3.2.3 <i>La normalització i els seus assoliments</i>	27
4. La relació de les entitats de la FAC amb la llengua catalana	30
4.1 Resultats de l'enquesta als ateneus	30
4.2 Resultats dels grups de discussió	36
4.3 Entrevistes realitzades	38
5. Programa d'acció per promoure l'ús de la llengua catalana	39
5.1 Objectius a 5 anys vista	39
5.2 Línies de treball	39
5.3 Desenvolupament del programa d'actuació	40
5.3.1 <i>Fase de preparació del programa</i>	41
5.3.2 <i>Fase de desenvolupament i extensió del programa</i>	41
5.3.3 <i>Fase d'avaluació del programa</i>	42
5.4 Eines dels ateneus per al foment de la llengua catalana	43
5.5 Calendari	45
6. Conclusions	46
7. Bibliografia	48
8. Gràfiques	50
9. Taules	51
10. Il·lustracions	51

1 INTRODUCCIÓ

L'objectiu d'aquest estudi, guanyador de la primera edició del Premi Tribuna Atenea, és donar resposta a la pregunta de com els ateneus poden fomentar la llengua catalana.

Els ateneus van ser dels primers espais socials formals a utilitzar el català entre el final del segle XIX i els primers anys del segle XX fins a la Guerra Civil. Per tant, el seu paper en la promoció de la llengua catalana va ser cabdal, especialment amb la creació d'escoles i de cursos de formació professional en aquell moment. El 1895, Àngel Guimerà, president de l'Ateneu Barcelonès, hi va fer el primer discurs en català. Aquesta va ser l'arrencada de la incorporació del moviment de la Renaixença a l'ateneisme i la identificació posterior dels ateneus amb la llengua i la cultura catalana. Superada la repressió franquista, els ateneus catalans han esdevingut espais socials on la llengua catalana és clarament predominant, i on es desenvolupa una activitat cultural vinculada al país.

Així doncs, els ateneus ofereixen un espai de sociabilitat completament en català, i això els converteix actualment en un dels puntals de la conservació del català com a llengua habitual. La pregunta que ens fem en aquest estudi és, més enllà de l'ús habitual que fan els ateneus de la llengua catalana, com poden ajudar a promoure'n l'ús social?

Cal pensar que la societat catalana actual és fruit de canvis demogràfics molt ràpids i molt recents, atès que en aquests primers vint anys del segle XXI ha viscut un corrent migratori de gran abast. Si les persones nascudes a la resta d'Espanya són en total 1.183.598, la població nascuda a l'estranger suma la xifra de 1.650.048 persones. Aquesta realitat sociodemogràfica ha incidit directament en els percentatges de catalanoparlants i en l'ús del català. En termes

absoluts, no han disminuït els catalanoparlants, però en termes relatius la llengua catalana ha perdut pes demogràfic.

Al mateix temps, les formes de participació cultural han canviat també molt ràpidament en aquest inici del segle XXI. Hem passat d'una cultura presencial a una cultura digital, del consum de televisió (amb TV3 com a canal més vist) a un consum audiovisual centrat en les plataformes, internet i els mòbils intel·ligents. Hem passat d'un consum audiovisual compartit i estructurat en sèries que duraven un any, a un consum audiovisual fragmentat i que ofereix nous productes de forma constant.

En contrast amb això, un dels valors dels ateneus és el fet que ofereixen un espai propi que permet establir vincles entre les persones i actuar col·lectivament. En aquest espai, el desenvolupament de les activitats pot reunir persones amb interessos molt diferents i de generacions diferents. Però la composició social dels ateneus ha canviat a mesura que canviava la societat. S'ha passat d'una base social obrera a una base social de classe mitjana amb interessos culturals, de perfil molt catalanista i d'origen majoritàriament catalanoparlant. Per tant, cal plantejar-se de quina manera els ateneus poden incorporar persones d'origens i llengües maternes diverses, o més ben dit, nous parlants del català. I com poden incidir en l'ús social del català a la nostra societat.

La promoció de la llengua catalana ha tingut, des del restabliment de la Generalitat, tres grans dimensions. D'una banda, l'ensenyament del català, tant a l'escola com a les escoles d'adults, així com al Consorci de Normalització Lingüística. Actualment, la necessitat de promoure l'ensenyament del català és imperiosa, si tenim en compte el gran volum de persones que

en edat adulta han arribat i arriben al nostre país provinents de l'estranger. Per tant, l'aprenentatge del català és imprescindible per tal d'incorporar nous parlants i revertir la pèrdua del seu pes demogràfic. Tanmateix, tot l'esforç que fan aquests nous parlants del català es veu contradit per uns codis de comportament lingüístic que impedeixen reconèixer-los com a potencials parlants de català: els catalanoparlants se'ls adrecen constantment en castellà.

D'altra banda, la llengua catalana s'ha promogut amb campanyes de sensibilització a la població, entre les quals hi ha hagut les que han intentat incidir en el canvi d'aquests codis lingüístics interioritzats, per tal de fer que la població s'adreci en català als nouvinguts. Sense èxit aparent. Per això han aparegut noves estratègies de canvi de comportaments lingüístics, basades en l'aprenentatge i l'apoderament dels catalanoparlants per tal que no canviïn de llengua a través de tallers en petits grups. És una altra forma de sensibilització que pot donar fruits a llarg termini, perquè té un abast limitat quant a la població en què pot incidir.

En tercer lloc, la promoció del català ha comptat amb el vessant institucional, tant de l'administració de la Generalitat, com dels ajuntaments i altres àmbits supramunicipals. Des de la televisió pública a les activitats culturals promogudes per les institucions i les entitats del país. La normalització del català en els àmbits formals ha fet que la llengua hagi guanyat prestigi i que s'hi hagin sumat molts nous parlants provinents de la resta d'Espanya i de l'estranger.

Els ateneus també contribueixen a la promoció del català a través de les seves activitats ordinàries. I també són un àmbit d'ús de la llengua catalana com a llengua formal i de prestigi. Però a més a més també són un àmbit d'ús informal de la llengua catalana. Per tant, a aquestes tres dimensions de la promoció del català que hem assenyalat hi podem afegir una quarta, que és la promoció del català en els àmbits informals i en les interaccions quotidianes, en la qual poden incidir els ateneus.

La qüestió que s'han de plantejar els ateneus, però, és sobre qui volen incidir en la promoció del català. Si volen incidir sobre els catalanoparlants, l'estratègia ha d'orientar-se cap a un treball perquè els catalanoparlants no canviïn de llengua. Si volen incidir sobre la població en general, caldrà que promoguin l'aprenentatge de la llengua o que, en tot cas, l'acompanyin a través d'activitats per a nous parlants de català. Si volen incidir en el català com a llengua de cultura, caldrà que busquin noves activitats que contribueixin a fer el català guanyi terreny en les noves formes de producció i consum cultural digitals.

La Federació d'Ateneus de Catalunya cal que treballi, en primer lloc, en aquesta primera decisió. És a dir, que estableixi una estratègia amb els ateneus que tingui com a base uns objectius. Perquè serà des de la claredat dels objectius des d'on es podrà desenvolupar una estratègia compartida, que es podrà avaluar la capacitat d'aquesta estratègia per assolir allò que ens proposem, i que ens permetrà també anar millorant. D'altra banda, els ateneus han de conjuminar l'objectiu de la promoció del català amb l'objectiu de millorar la vida dels ateneus, el seu creixement i el seu desenvolupament.

És per això que en aquest projecte proposem tres línies de treball, que es concretaran en propostes d'acció específiques, com les que es detallen en aquest informe. El lideratge de la FAC serà fonamental per al bon funcionament d'aquestes propostes, ja que no tots els ateneus disposen de temps i recursos per a posar en marxa aquestes accions. Per això el programa que es proposa desenvolupar té en compte aquest lideratge i proposa actuacions compartides, alhora que té en compte l'especificitat de cada ateneu. Així mateix, es proposa una estratègia per preparar i planificar les accions, com també un calendari de 5 anys, i finalment un sistema d'avaluació.

2 ELS ATENEUS COM ENTITATS DE BASE DE LA SOCIETAT CATALANA

Què és un ateneu? Els ateneus reben diverses definicions, des de la d'«Associació científica i literària dedicada a elevar el nivell intel·lectual dels seus associats mitjançant discussions, conferències, cursos i lectures», de la *Gran enciclopèdia catalana* fins a la del Diccionari d'història de Catalunya, que defineix un ateneu com una «Institució d'iniciativa privada creada per tal de difondre la ciència i la cultura modernes entre els associats i la població en general». La Federació d'Ateneus de Catalunya el defineix com una «Associació que té com a objectiu el foment de la cultura i la millora de la qualitat de vida de les persones associades a través d'activitats socioculturals com xerrades, conferències, exposicions, tallers, esports...» (Izquierdo, 2018).

D'altra banda, les entitats que denominem aquí en conjunt sota l'epígraf «ateneu», han rebut moltes denominacions específiques en cada cas: societat obrera, casino, foment, centre, grup coral, associació recreativa, patronat catòlic, cercle, casal, etc. (Izquierdo, 2018). De totes aquestes entitats en podem identificar a *grosso modo* dues tipologies, les que estan dedicades a activitats més aviat recreatives i les que estan dedicades a activitats de caire preferentment cultural. En les primeres hi predominen els jocs de taula o activitats lúdiques, però es tracta d'un model que ha anat disminuint amb els anys. És a dir, només en alguns casos, com ara les entitats de poblacions petites, fan aquesta funció preferentment lúdica o d'espai de sociabilitat sense un programa d'activitats al llarg de l'any.

En canvi, els ateneus han anat esdevenint centres sobretot d'activitat cultural, moltes vegades vinculada al fet de disposar d'un teatre. També són molt pocs els ateneus federats que actualment tenen una finalitat política. De fet, es tracta d'ateneus que tenen una creació relativament recent, vinculats a moviments

alternatius i d'entre els quals actualment són pocs els que han decidit federar-se a la FAC. Si bé a finals del segle XIX, molts ateneus tenien un caire polític, o estaven orientats ideològicament, durant la dictadura franquista van ser depurats, tancats o simplement van canviar la seva activitat.

La politització era ben present en els inicis dels ateneus, ni que fos pel que fet que tenien adscripcions socials diferents: entitats obreres, entitats de la burgesia, entitats catòliques, republicanes o catalanistes. Malgrat que el catalanisme és el corrent més tardà en la creació dels ateneus¹, tal com afirmen Arnabat i Ferré (2015), els ateneus foren, amb el canvi del segle XIX al segle XX, espais d'expressió de la catalanitat. I tal com afirma Izquierdo (2018): «La irrupció del català en la vida ateneística era la prova més fefaent que els moviments catalanistes que havien començat a sorgir al final del segle començaven a tenir el seu reflex, també, als ateneus.»

2.1. ELS ATENEUS, UN ESPAI SOCIAL PER A LA LLENGUA CATALANA

La història dels ateneus ens ensenya, a través de la seva evolució, la seva vinculació a la promoció de la llengua catalana en plena Renaixença. El 30 de novembre de 1895, Àngel Guimerà, president de l'Ateneu Barcelonès, hi fa el primer discurs en català, la qual cosa no va passar sense polèmica. Aleshores és en les entitats de la societat civil, especialment les dedicades a la cultura, que el català comença esdevenir una llengua *formal*. Un procés que es consolida amb la tasca política de la Mancomunitat amb la creació d'institucions i entitats acadèmiques i culturals rellevants, com l'Institut d'Estudis Catalans. En el cas dels ateneus, a mesura que el catalanisme es fa seu

1. Durant la segona República hi ha 200 ateneus a Catalunya.

aquest espai, és quan es va implantant l'ús de la llengua catalana com a llengua *normal* de les entitats. A Vilassar de Mar, per exemple, l'Ateneu Vilassanès de la classe obrera viu força debats polítics al si de la junta, fins que l'any 1916 aquesta és encapçalada pels catalanistes per sobre dels lerrouxistes. És aleshores quan es comencen a redactar en català els cartells i els documents interns (Serrano, 2018).

Així doncs, els ateneus van tenir un paper clau com entitats en el renaixement de la llengua catalana com a llengua de cultura. A dia d'avui, de fet, els ateneus són uns dels espais on el català és la llengua *oficial* indiscutiblement. Però l'evolució de la societat catalana els ha convertit, per oposició a la pèrdua de pes demogràfic del català, en una mena de *refugis* de l'ús social de la llengua. Aquesta condició pot tenir una lectura positiva i una de negativa. Per una banda, els ateneus són espais privilegiats per a una socialització plena en la llengua catalana. I alhora són espais fonamentals perquè el català s'hi desenvolupi com a llengua de cultura. S'hi fa teatre, cinema en català, clubs de lectura, etc. Per altra banda, els ateneus són entitats on participen un perfil de persones que no representen la diversitat actual de la societat catalana. La seva capacitat d'influència arriba a un sector molt concret de la societat. Tot i que en els darrers anys alguns ateneus han fet passes per trencar amb aquesta dinàmica, en conjunt no s'està exercint una funció catalanitzadora cap a la resta de perfils socials, per exemple, les persones nouvingudes.

Internament, en el si de les entitats i en relació a les persones associades, els ateneus actuen plenament o gairebé en català i són un dels focus d'expressió i manteniment del català com a llengua de cultura. Però això no deixa de portar el català a una dinàmica d'entorns closos. Precisament, si fem cas del sociòleg Pierre Bourdieu (1985), la clausura social és un dels mecanismes de protecció lingüística. De la mateixa manera que l'emulació (Veblen, 1899) és un mecanisme d'influència social que també pot afectar les llengües.

Si la funció lingüística dels ateneus és de protecció, podran esdevenir santuaris de la llengua, però no tindran un paper en el foment del català a la nostra societat actual. Si la funció lingüística dels ateneus és de crear influència en la societat, caldrà que es connectin a la societat actual en tota la seva diversitat, per tal d'exercir una funció d'emulació, és a dir, exemplificadora i exponencial en relació als usos de la llengua a la societat. De fet, els ateneus van tenir un paper històric molt clar en la socialització lingüística de les capes populars de la societat catalana. La constitució d'una xarxa d'entitats de la societat civil, en aquest cas els ateneus, possibilita la formalització d'uns usos lingüístics que es van estendre a la comunitat que hi participava.

En el seu moment Àngel Guimerà representa el trencament de l'ús de la llengua castellana com a llengua *formal* i privilegiada a l'Ateneu Barcelonès, i el seu recanvi per la llengua catalana, que entre el segle XIX i el XX esdevé progressivament llengua de cultura (a través de la poesia i el teatre, sobretot, i dels jocs florals) i, posteriorment, llengua institucional (la Mancomunitat, l'ensenyament, els museus, etc.). Per tant, cal pensar que els ateneus tingueren, des dels seus inicis, un paper rellevant en la recuperació de la llengua catalana com a llengua de cultura. Tal com expliquen Arnabat i Ferré (2015), «els grups de teatre aficionat i els teatres de les entitats culturals populars tingueren un paper clau en la recuperació de la llengua i la cultura». Les classes populars i menestrals són les primeres consumidores d'un teatre fet en català, que proveïen els joves avançats de la burgesia en el seu delit per la creació. Aquest públic es podia identificar millor que no pas les elits benestants castellanitzades les obres que parlaven de la història i del present de la societat catalana. Aquest fou el cas de l'obra *Mestre Oleguer*, del mateix Àngel Guimerà, una obra de caràcter patriòtic (Santanach, 2016). Els ateneus esdevenien un dels espais de representació d'aquest teatre popular en llengua catalana.

D'aquesta manera, Xavier Filella (2017) defineix els ateneus com “universitats populars”, que com espais culturals i instructius han estat bàsics per a la sociabilitat del país.

Les diferents formes del món associatiu han estat bàsiques per la sociabilitat del país: els ateneus (espais culturals i instructius), els casinos (espais recreatius i lúdics del món urbà i rural), les societats i els cercles que difonen unes idees, els casals com a punts de trobada i participació i els fomenets (nascuts amb la voluntat de fomentar el coneixement d'un tret particular o d'una ideologia política). Xavier Filella (2017).

Aquesta vocació d'educació popular també és remarcada per Arnabat i Ferré:

(...) la implantació del model d'ateneus a Catalunya tenia unes característiques pròpies que el diferenciava de la resta d'Europa: el seu caire de sociabilitat popular i la seva vocació pedagògica i instructora dirigida a millorar la formació i educació de les classes més desafavorides –primer dels adults i després dels infants i joves. També es caracteritzava per la seva capacitat de promoure activitats destinades a la cohesió social i la cultura popular. (Arnabat i Ferré, 2015: 19).

De fet, molts ateneus van ser les primeres escoles de les seves localitats. Escoles que buscaven alfabetitzar la població més humil, amb la creació també de les primeres biblioteques i espais de lectura, que juntament amb les activitats culturals (cant coral, teatre, etc.) eren instruments de promoció de la llengua catalana. Els ateneus foren en bona mesura l'instrument precedent de l'escola pública, ja que van ser les principals institucions d'alfabetització i formació de la classe obrera des de finals del segle XIX, tal com exemplifica el fet que el 1882 s'inicia l'ensenyament en català a l'Ateneu Igualadí de la Classe Obrera.

2.2 ELS ATENEUS COM ESPAIS DE SOCIABILITAT

Els ateneus aglutinaven una part molt important de la societat en el moment de la seva aparició i creixement. Tal com han documentat i calculat Arnabat i Ferré (2015), a començaments del segle XX hi havia comarques amb un ateneu per a cada 2.000 habitants (Alt Penedès, Baix Penedès i Baix Llobregat). Els ateneus, en les seves

diferents formes i modalitats, suposaven una xarxa d'activitat cultural i recreativa fonamental en el context anterior a la Guerra Civil (1936-1939). Posteriorment, el Franquisme en va fer disminuir la quantitat i la seva influència. La majoria d'entitats foren prohibides i es confiscaren els seus béns i propietats, algunes de les quals encara no s'han retornat.

A partir dels anys seixanta del segle XX es produeix una recuperació del teixit associatiu mitjançant la creació de noves entitats, que aniran augmentant fins a l'actualitat. Tanmateix, en el cas dels ateneus, l'aparició dels centres cívics creats pels nous ajuntaments democràtics suposaran una competència sovint difícil de suportar, i entraran en un decaïment del qual molts ateneus no s'han recuperat. Altres aspectes del context cultural, com la conversió en sales de cinema i la seva posterior crisi, o la manca de programació teatral, han fet que molts dels ateneus hagin esdevingut teatres municipals, gestionats directament com entitats públiques o a través d'associacions o empreses culturals. En tot cas, la inversió de l'administració pública en els ateneus s'ha fet imprescindible per mantenir-los en funcionament, a mesura que la seva base social disminuïa, o quedava encallada enmig d'una societat amb una oferta cultural, recreativa i esportiva que ja no necessita els ateneus per funcionar, i que els ha convertit en entitats singulars però no necessàriament imprescindibles.

Un altre dels problemes als quals ha de fer front el món associatiu, arribada la democràcia, als anys vuitanta, és que un nombre important de les entitats hi arriben molt desgastades, afeblides econòmicament, no prou reconegudes socialment i amb dificultats d'adaptació (...) (Izquierdo, 2018).

Cal entendre que la crisi dels ateneus es deu tant a l'acció repressora de la dictadura franquista com al canvi que es produeixen a l'estructura social de forma accelerada a la segona meitat del segle XX. El canvi econòmic que suposa l'aparició de les feines no manuals, de coll blanc, i la irrupció de l'educació universalitzada, ens porta a una societat on la classe obrera industrial

anirà perdent pes relatiu. Com ho fa també, de forma molt accentuada, la classe obrera agrícola. Al mateix temps, es tracta d'una classe obrera desproveïda dels referents associatius que, a Catalunya, havien construït els ateneus, els cors de Clavé, l'anarquisme i altres corrents i moviments que situaven la formació com un dels eixos de la formació personal i de la col·lectivitat en el si de la classe obrera. Les lluites col·lectives de l'antiFranquisme i del postFranquisme tenen uns altres canals, bàsicament els sindicats clandestins i posteriorment els sindicats enquadrats en estructures estatals, que tenen com a base l'empresa i l'espai laboral.

Per altra banda, l'espai associatiu més popular serà el que cobriran les associacions de veïns en barris superpoblats de la perifèria barcelonina i de les ciutats grans de la regió metropolitana, així com les associacions regionals que enquadran els veïns i veïnes provinents de diferents llocs de la geografia espanyola. Tot aquest canvi dibuixa un panorama molt diferent, quaranta anys després, del que hi havia abans de la Guerra Civil i del Franquisme. En aquest context, moltes entitats ateneïstes esdevindran espais de catalanitat, però sense el vigor que havien tingut en la seva etapa prèvia. I amb una base social que ha canviat i que a causa de la mobilitat social està ubicada sobretot en les classes mitjanes amb un cert nivell d'estudis, o bé persones grans amb inquietuds culturals i amb un fort sentiment de catalanitat.

Així doncs, el canvi en les bases socials dels ateneus identifica en bona mesura la nova posició que aquestes entitats tenen a la societat catalana postfranquista, com també la seva capacitat d'influència en el seu entorn. Malgrat que les circumstàncies són molt diverses en cada entitat i en cada localitat, i sempre dependrà de les dinàmiques concretes de l'entorn. Excepte en algun cas, ja no prestaran serveis educatius, i en pocs casos es mantindrà una biblioteca. En canvi, com a entitats associatives en molts llocs tindran un paper cabdal per a la dinamització de la cultura local, especialment pel que fa a la cultura d'arrel tradicional, que viurà una reviscolada molt important en els anys noranta.

Tanmateix, en aquest nou trajecte que fan des dels anys vuitanta fins a l'actualitat, hi ha ateneus que han esdevingut un espai de sociabilitat cultural molt rellevant, especialment aquells que han aconseguit mantenir o revitalitzar la seva estructura associativa i la renovació de la seva junta directiva. En el conjunt dels ateneus, però, s'han produït molts canvis. Des d'ateneus que han perdut el seu local per la impossibilitat de mantenir-lo, fins a ateneus que han fet un gir en la seva activitat. En aquest sentit, els ateneus no han quedat al marge de la dinàmica associativa del país, que s'ha vist també condicionada per l'aparició dels centres cívics i de l'oferta lúdico-cultural i formativa organitzada des dels ajuntaments. És evident que els centres cívics, els casals d'avis i els casals de joves han suposat una competència que han minvat la capacitat dels ateneus per incorporar nous socis i per remuntar després del llarg període de repressió franquista. Però aquest no ha estat l'únic factor que ha minvat la seva capacitat d'atracció.

Hi ha també les conseqüències de la mateixa repressió franquista, que va suposar el tancament de molts ateneus. I el fet que aquesta durà un llarg període de temps, després del qual s'havia produït un canvi generacional, un canvi en l'oferta cultural i en les formes de lleure, de l'educació i de la sociabilitat en general. Calia modernitzar-se. I encara avui molts ateneus tenen dificultats per a renovar la seva activitat i la seva base social. En canvi, d'altres han sabut o pogut renovar la base social i transformar la seva activitat per actualitzar-la a les dinàmiques culturals i d'oci actuals. En aquest sentit, les idiosincràcies són molt diverses. Un fet cabdal que donà força a aquest procés de canvi dels ateneus fou la creació de la Federació d'Ateneus de Catalunya (FAC) arran del Tercer Congrés d'Ateneus, l'any 1983 (Izquierdo, 2018), ja que el treball en xarxa de la FAC constitueix un suport directe als ateneus i la seva recuperació com entitats de referència.

D'altra banda, la tasca històrica d'alfabetització que feien els ateneus té el seu equivalent actual en l'ensenyament del català per adults,

l'aprenentatge de l'ús d'internet entre la gent gran, els clubs de lectura, les excursions i visites culturals, les activitats per a infants a les tardes, el reforç escolar, etc. Unes activitats que s'ofereixen en altres espais, públics i associatius. De la mateixa manera, en el cas de la formació tècnica i reglada que havien ofert molts ateneus, ja fa temps que aquesta tasca és canalitzada per l'administració pública.

Així doncs, mentre que en els seus orígens els ateneus van crear un espai de sociabilitat inèdit, i van contribuir així a construir la societat del futur, actualment el seu paper no és gens clar enmig de tota l'oferta associativa i pública que hem esmentat. En tot cas, la seva funció associativa es pot diferenciar d'altres propostes en la mesura que disposen d'un espai propi, un local o un teatre, que ofereix la possibilitat de crear una línia pròpia d'activitats.² O bé perquè disposen de biblioteques, de cafès o restaurants propis. Un altre aspecte que dona singularitat als ateneus és la seva història, la conservació d'aquelles activitats que parteixen de la tradició local i que tenen continuïtat o que han sorgit com a representació d'aquesta tradició: els diables, les corals, les caramelles, les representacions dels pastorets, les activitats esportives consolidades, o els jocs de taula per a la gent gran, etc.

Per tant, la dinàmica social dels ateneus és absolutament local i variada en cada cas. Però el seu potencial va més enllà, com ja es pot veure en algunes de les iniciatives de la Federació d'Ateneus de Catalunya. Per exemple, la xarxa de teatres i ateneus de Catalunya (XTAC), que permet una gestió conjunta de la programació de teatre que fa als ateneus d'arreu del país. Ens podem preguntar si aquest tipus de programació conjunta es pot estendre a altres tipus d'activitats, com fa una entitat com Òmnium Cultural. La comparació no és atzarosa, ja que una xarxa consolidada d'ateneus podria comportar un impacte social important. Pel que fa a la promoció de la llengua catalana, tema que ens ocupa en aquest treball, és evident que el paper dels

2. Això no ha exclòs, però, que alguns ateneus hagin hagut de cedir o vendre el seu teatre a l'ajuntament de torn, perquè no tenien capacitat per adequar-lo a les necessitats actuals

ateneus s'incrementaria de forma notable amb una estratègia d'actuació conjunta.

Cal pensar que els ateneus apleguen una gran quantitat de persones associades. Segons l'Estadística de participació cultural de Catalunya del 2022³, un 12,7% de la població de Catalunya pertany a una associació cultural. En el cas de les dones aquest percentatge és superior (13,3%) que en el cas dels homes (12,1%).

Pel que fa a les edats, podem veure que la proporció de persones que pertanyen a una associació cultural s'incrementa amb l'edat.

TAULA 1. PERSONES QUE PERTANYEN A UNA ASSOCIACIÓ CULTURAL PER EDATS (%)

14-19	20-24	25-34	35-54	>=55
6,4	7,7	8,9	12,9	15,8

Font: Enquesta de participació cultural de Catalunya, 2022

Per àmbit territorial, podem observar que la proporció és més elevada a les zones on hi ha menys població (Terres de l'Ebre i Alt Pirineu i Aran). Per tant, el dinamisme de l'associacionisme cultural es percep en el fet que la proporció d'entitats no disminueix amb la població. Per contra, a l'àmbit metropolità de Barcelona és on el percentatge és més baix.

TAULA 2. PERSONES QUE PERTANYEN A UNA ASSOCIACIÓ CULTURAL PER ÀMBIT TERRITORIAL (%)

Metropolità	10,3
Comarques gironines	13,9
Camp de Tarragona	15,6
Terres de l'Ebre	19,7
Ponent	17,9
Comarques centrals	19,6
Alt Pirineu i Aran	26,6
Penedès	16,9

Font: Enquesta de participació cultural de Catalunya, 2022

Aquesta proporció queda confirmada quan observem les dades segons la grandària del municipi. Veiem com a les ciutats més grans, de més de 50.000 habitants, és on hi ha menys proporció de persones associades (7,7%). En canvi, als pobles petits és on hi ha més percentatge de persones associades a una entitat cultural (25,2%). L'excepció a aquesta regla són les ciutats de més de 50.000 habitants de fora de l'àmbit metropolità de Barcelona. És a dir, que hi ha capitals de comarca en què l'associacionisme cultural té molta força.

TAULA 3. PERSONES QUE PERTANYEN A UNA ASSOCIACIÓ CULTURAL SEGONS LA GRANDÀRIA DEL MUNICIPI (%).

Barcelona ciutat	12,8
Més de 50.000 - Àmbit Metropolità	7,7
Més de 50.000 - Resta Catalunya	16,9
De 10.001 a 50.000	13,1
De 2.001 a 10.000	13,3
Fins a 2.000	25,2

Font: Enquesta de participació cultural de Catalunya, 2022

Segons aquesta mateixa enquesta, si s'observa en detall l'àmbit en què s'inscriuen les associacions culturals a les quals pertanyen les persones enquestades, l'ateneisme cultural és un 12,5% del total de l'àmbit cultural⁴. A més a més, observem que entre 2020 i 2022 aquest percentatge ha augmentat sobre el total de l'associacionisme cultural. No sabem si això significa que, en termes absoluts, han augmentat les persones associades als ateneus.

3. L'estadística de participació cultural del Departament de Cultura 2022 recull aquelles qüestions relacionades amb el comportament de la població catalana (persones de 14 anys i més) en les pràctiques i hàbits de consums culturals i la gestió del temps lliure. La selecció dels entrevistats (aproximadament unes 4.000 persones) es realitza de forma estratificada, per sexe i grups d'edat, i subestratificada per àmbits territorials.

TAULA 4. ÀMBIT D'ACTUACIÓ CULTURAL A LA QUAL S'INSCRIU L'ASSOCIACIÓ (%)

	2022	2021	2020
Promoció de la llengua i la cultura	32,4	24,8	24,2
Ateneisme cultural	12,5	11,0	10,0
La festa i l'artesanía	12,3	10,6	11,3
Música	11,1	14,0	10,3
Altres	10,4	19,0	14,5
Teatre	7,8	8,4	7,9
Dansa	6,3	9,5	7,9
Diablers, bestiari i trabucaires	6,2	7,2	7,7
Cant coral	6,2	6,2	6,4
Centres d'estudis	5,8	5,4	9,0
Castellers i falcons	4,0	5,3	4,5
Gegants i nans	3,8	4,9	3,3
Cinema i fotografia	3,1	5,8	2,6

Font: Enquesta de participació cultural de Catalunya, 2022

Per edats, podem saber que entre 14 i 24 anys hi ha un 9-10% de persones associades a entitats culturals que ho són dels ateneus. Entre 25 i 34 anys aquesta xifra augmenta al 14,6%, mentre que entre 35 i 54 anys disminueix fins al 8,6%. El percentatge més nombrós es troba entre les persones de més de 55 anys amb un 15,6%.

4. Cal tenir en compte que una persona pot pertànyer a més d'una entitat de l'àmbit cultural. Per tant, cada columna suma més del 100%.

TAULA 5. PROPORCIÓ DE PERSONES ASSOCIADES A L'ÀMBIT CULTURAL QUE PERTANYEN A UN ATENEU SEGONS L'EDAT (%)

14-19	9,1
20-24	9,9
25-34	14,6
35-54	8,6
>=55	15,6

Font: Enquesta de participació cultural de Catalunya, 2022

Per altra banda, segons l'Observatori de dades culturals de Barcelona⁵, hi ha un total de 13.703 associats als ateneus. Un 0,86% de la població de Barcelona, amb una mitjana de 500 socis per ateneu. Segons les dades de la FAC, entre els ateneus federats, hi ha 84.195 persones associades, per tant, uns 450 associats de mitjana. Si fem servir aquesta dada com a referència, podem calcular que en el total d'entitats ateneïstes de Catalunya, hi ha al voltant d'unes 300.000 persones associades als ateneus catalans.

TAULA 6. DADES DE PERSONES ASSOCIADES ALS ATENEUS DE BARCELONA (2021)

Equipament	Associats
Agrupació Congrès	300
Agrupació Cultural Folklorica Barcelona	192
Amics de la Unesco de Barcelona	235
Ateneu Barcelonès	2.836
Ateneu del Clot	110
Ateneu Hortenc	189
Casal Catòlic de Sant Andreu	390
Casino l'Aliança del Poblenou	450
Centre Catòlic de Sants	296
Centre Comarcal Lleidatà	320
Centre Cultural els Catalanistes	135
Centre Cultural Els Propis	357
Centre Cultural Sant Vicenç de Sarrià	975
Centre Moral i Cultural del Poblenou	890
Centre Moral i Instructiu de Gràcia	468
Centre Sant Pere Apòstol	414
Cercle Catòlic de Gràcia	533
Foment Hortenc	649
Foment Martinenc	700
Lluïsos d'Horta	629
Lluïsos de Gràcia	1.350
Orfeó Martinenc	430
Reial Cercle Artístic	330
Societat Coral l'Espiga de Les Corts	235
Societat Cultural i Esportiva La Lira	290
Total	13.703

Font: Observatori de dades culturals de Barcelona (ICUB)

5. <https://barcelonadadescultura.bcn.cat>

3 QUÈ VOL DIR PROMOURE LA LLENGUA CATALANA?

L'impacte que poden tenir els ateneus en el foment del català no depèn només del nombre dels seus socis, ni de les activitats que duguin a terme, sinó que depèn d'un conjunt de factors que estan implicats en les dinàmiques lingüístiques de la societat. En aquest sentit, el primer que ens hem de preguntar és *què vol dir promoure la llengua catalana?* Abans de parlar de les possibles accions de foment de la llengua catalana des de la Federació d'Ateneus de Catalunya, cal que aclarim què entenem per fomentar la llengua, en quin context i amb quins objectius. És important partir del coneixement de les dinàmiques sociolingüístiques que afecten la llengua catalana i els factors que hi intervenen.

3.1 LA SITUACIÓ ACTUAL DE LA LLENGUA CATALANA

En els inicis de la normalització lingüística es va pensar que era possible una recuperació de l'ús del català en tots els àmbits de la societat. Avui, això s'ha demostrat força difícil, almenys en el context legislatiu i polític espanyol. D'altra banda, els canvis demogràfics successius de la segona meitat del segle XX i de la primera part del segle XXI han transformat la distribució demolingüística a Catalunya, com ha passat en general en el nostre entorn internacional. La singularitat dels moviments migratoris a Catalunya ha fet que si a l'inici del segle XX hi havia una majoria de

TAULA 7. POBLACIÓ DE CATALUNYA PER EDATS I LLOC DE NAIXEMENT (PADRÓ 2022)

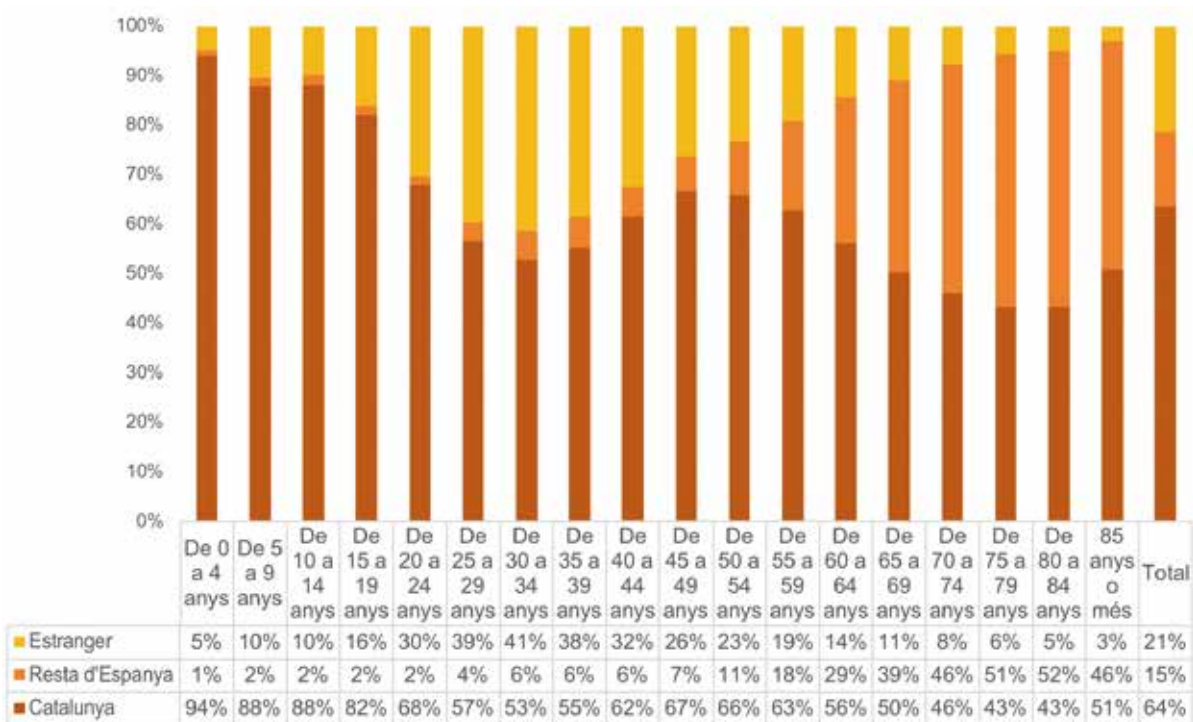
	Catalunya	Resta d'Espanya	Estranger	Total
De 0 a 4 anys	292.020	3.563	14.993	310.576
De 5 a 9 anys	333.956	6.904	39.472	380.332
De 10 a 14 anys	377.719	9.146	41.995	428.860
De 15 a 19 anys	344.572	7.939	67.302	419.813
De 20 a 24 anys	277.809	7.973	123.220	409.002
De 25 a 29 anys	247.516	16.949	172.304	436.769
De 30 a 34 anys	250.048	26.605	195.145	471.798
De 35 a 39 anys	289.105	32.983	200.726	522.814
De 40 a 44 anys	393.148	38.260	205.905	637.313
De 45 a 49 anys	446.650	45.606	175.681	667.937
De 50 a 54 anys	393.463	63.888	138.750	596.101
De 55 a 59 anys	338.535	97.061	102.546	538.142
De 60 a 64 anys	265.778	138.026	67.555	471.359
De 65 a 69 anys	201.053	154.856	43.885	399.794
De 70 a 74 anys	164.482	164.539	27.430	356.451
De 75 a 79 anys	127.014	149.135	16.129	292.278
De 80 a 84 anys	85.255	101.966	9.624	196.845
85 anys o més	130.842	118.199	7.386	256.427
Total	4.958.965	1.183.598	1.650.048	7.792.611

Font: Idescat

persones autòctones catalanoparlants, a finals del segle XX i a la primer quart del segle XXI, les cohorts de més edat ja eren majoritàriament de llengua inicial castellana. És a dir, que hi ha hagut un canvi demogràfic important que ha transformat la composició sociolingüística del país. Cal pensar que l'evolució de la població ha fet que a mesura que les persones nascudes a Espanya s'han anat fent grans, ha arribat un nombre equivalent de persones que de menys

edat. Actualment a Catalunya hi ha 1.183.598 persones nascudes a la resta d'Espanya⁶ (sobretot entre les franges d'edat de més de 60 anys) i 1.650.048 persones nascudes a l'estranger (sobretot en les franges d'edat entre 20 i 60 anys), com es pot veure a la taula i la gràfica següents. En total, un 15% de la població catalana ha nascut a la resta d'Espanya i un 21% ha nascut a l'estranger.

GRÀFICA 1. POBLACIÓ DE CATALUNYA PER EDATS I LLOC DE NAIXEMENT (PADRÓ 2022)

Font: Elaboració pròpia amb les dades de l'Idescat

De totes aquestes dades de la població catalana, se'n deriva una distribució demolingüística en què el català fa anys que ha deixat de ser la llengua materna o llengua familiar majoritària, per passar a un context en què la majoria de la població és castellanoparlant d'origen, i una part de la població (11,6%) és parlant d'altres

llengües. Així doncs, el 2018 (segons l'Enquesta d'Usos Lingüístics de la Població) hi havia dos milions de persones que tenien el català com a llengua inicial, mentre que hi havia quatre milions de persones que tenien el castellà o altres llengües com a inicials. Aquest canvi es tradueix, en termes percentuals, a la disminució del pes

6. Cal pensar que en aquest conjunt s'inclou les persones nascudes al País Valencià i a les Illes Balears.

demogràfic del català. És a dir, el pes del català disminueix per l'arribada de nova població, però no pas perquè els catalanoparlants hagin deixat de ser-ho. Com diu Isidor Marí:

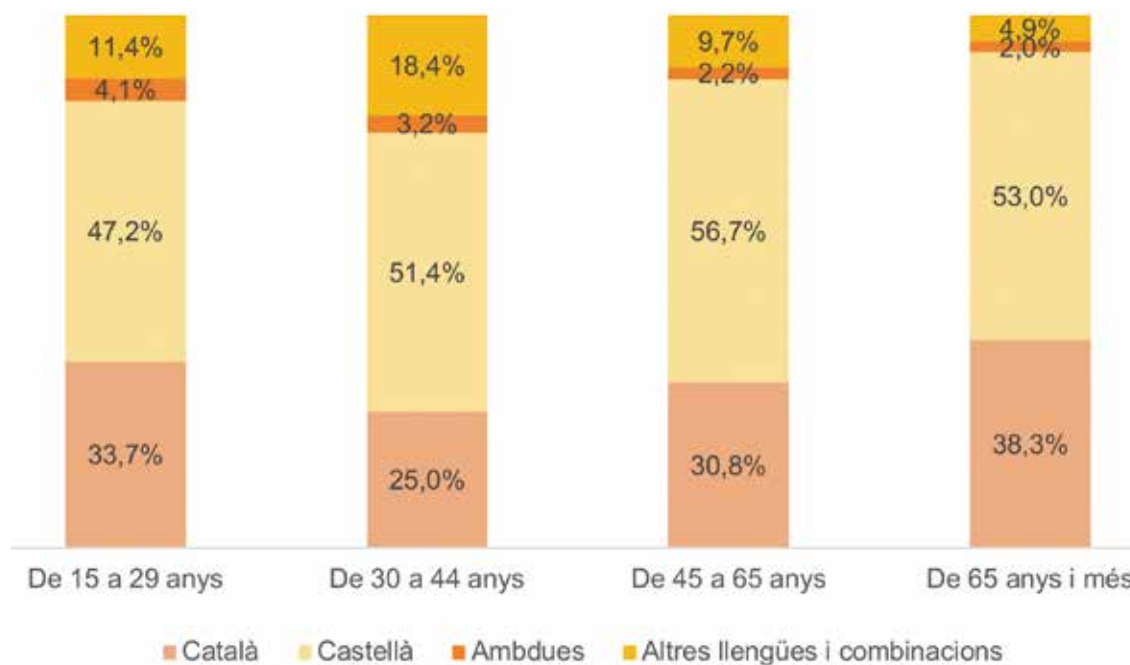
Si en un lloc hi ha cent parlants de català i hi arriben cent persones més que no el parlen, el percentatge passarà del 100 % al 50 %, i això serà important, però el nombre absolut de parlants de català no haurà retrocedit. (Isidor Marí, 2022).

TAULA 8. LLENGUA INICIAL DE LA POBLACIÓ DE CATALUNYA PER EDATS⁷ (2018. MILERS DE PERSONES)

	De 15 a 29 anys	De 30 a 44 anys	De 45 a 65 anys	De 65 anys i més
Català	393,3	422,9	645,1	549,1
Castellà	551,1	869,9	1.186,0	759,0
Ambdues	47,3	53,9	46,2	28,9
Altres llengües i combinacions	134,1	311,2	204,6	70,6

Font: EULP 2018

GRÀFICA 2. LLENGUA INICIAL DE LA POBLACIÓ DE CATALUNYA PER EDATS (2018 %)

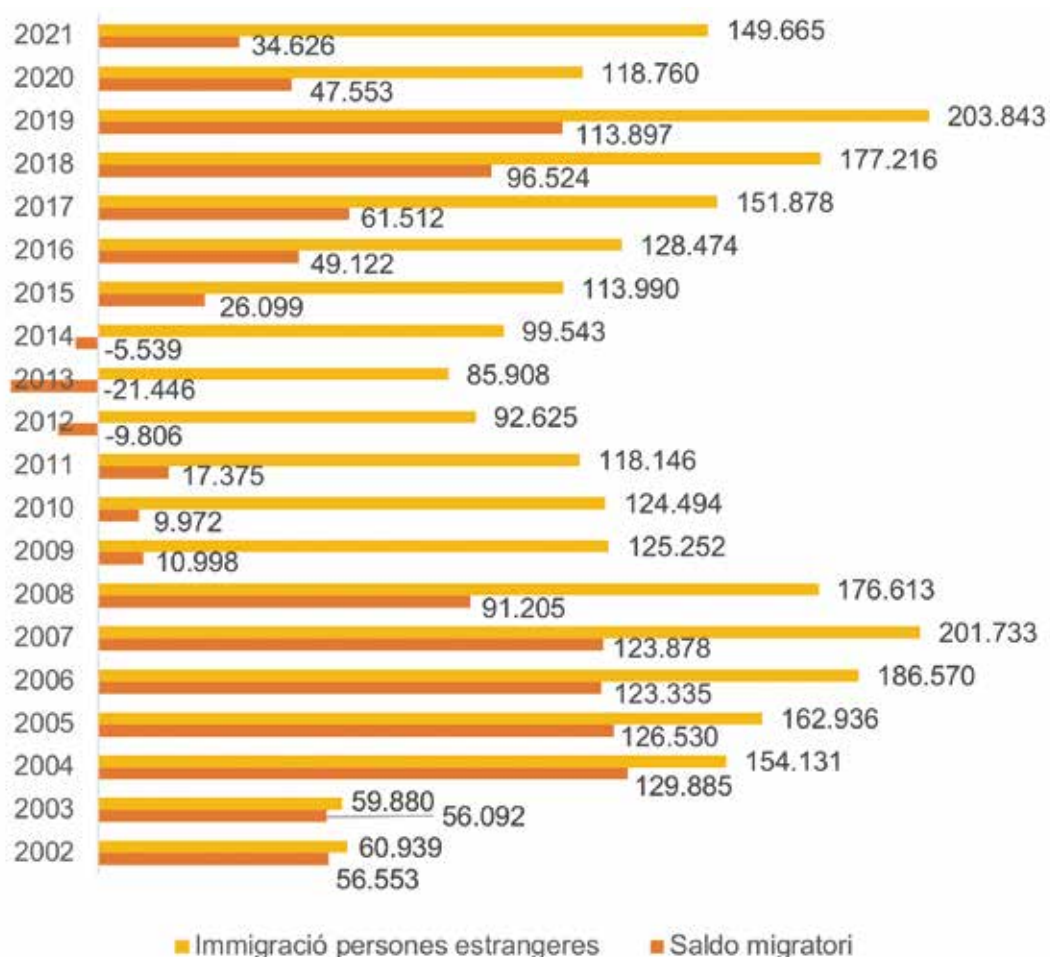
Font: EULP 2018

7. Totes les dades de l'EULP són referides a persones majors de 15 anys.

Cal pensar que els processos migratoris no són un episodi tancat a Catalunya i es pot preveure que es continuaran produint en el futur per diversos motius: l'envelliment de la població provocarà la necessitat d'importar població jove per ocupar llocs de treball, la pressió migratòria sobre el continent europeu s'incrementarà a causa de les crisis climàtica, els conflictes bèl·lics i l'escassetat d'aliments. L'any 2019 va ser l'any en què va arribar més població estrangera a Catalunya, amb més de 200.000 persones. I encara en plena pandèmia del Covid, el 2021, la xifra va

augmentar respecte del 2020 fins a 149.665 persones. Malgrat que el saldo migratori final fos molt inferior (és a dir, entre els que arriben i els que marxen), cal pensar que les persones que arriben són persones que no parlen el català. Per tant, cal que ens fixem no només en l'increment de la població en conjunt, sinó en el nombre de persones que arriben de nou al país i que haurem d'esperar que algun dia siguin nous parlants del català. En aquest sentit, la dada rellevant és que des del 2002 han arribat al país uns 2.700.000 persones de l'estranger.

GRÀFICA 3. EVOLUCIÓ DE LA IMMIGRACIÓ ESTRANGERA I DEL SALDO MIGRATORI A CATALUNYA (N)

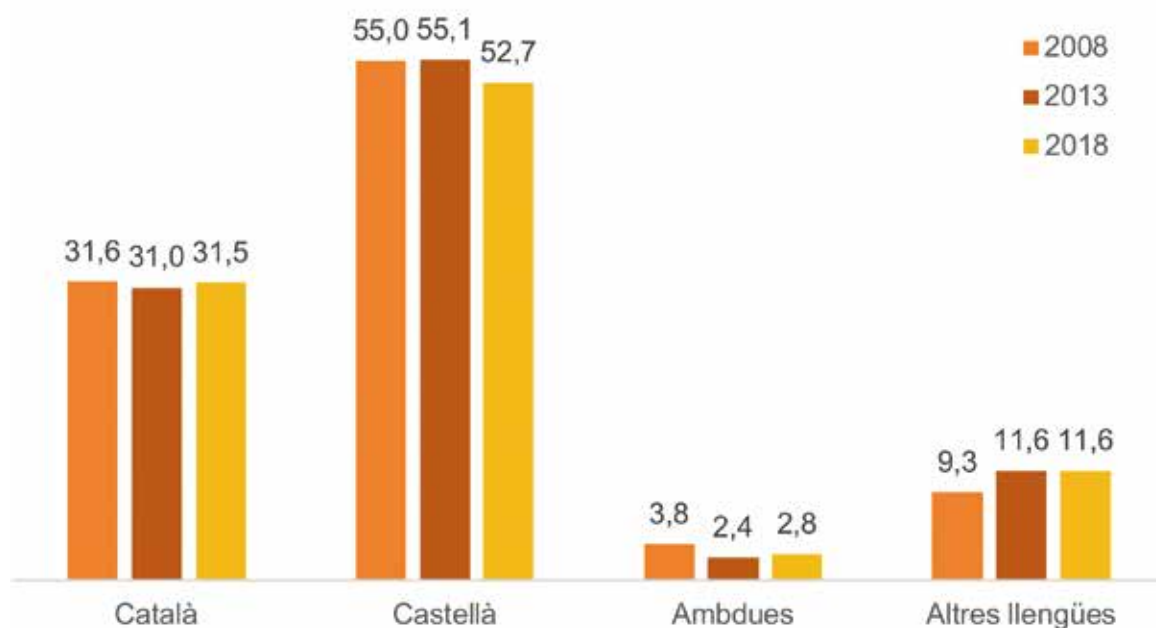
Font: Idescat

Lògicament, en els darrers anys s'ha parlat molt de la davallada de l'ús social del català. L'Enquesta d'Usos Lingüístics de la Població, que ja compta amb tres edicions amb una mostra molt representativa de la població, ens permet fer algunes comparacions sobre l'evolució de la composició demolingüística de Catalunya. Podem observar que el canvi es produeix sobretot entre el 2008 i el 2013, com efecte de la primera onada migratòria de la població estrangera. Després hi ha hagut poques variacions globals, tot i que sí que s'han produït variacions territorials i per edats. És a dir, el 2008 la població que tenia com a llengua inicial el català era el 31,6%, mentre que el 2018 és el 31,5%. La població que tenia el castellà com a llengua inicial era el 55,1% el 2013 i el 52,7% el 2018⁸.

Amb les dades que mostra la Gràfica 4 podem extreure algunes conclusions. No es produeix una disminució del català en la llengua inicial de la població. Però certament hi ha un manteniment de la població catalanoparlant en un nivell que es pot acostar al llindar de la regressió, situat en el 30% pels experts. D'altra banda, no és cert que a Catalunya hi hagi una població bilingüe des de naixement, sinó que la bilingüització es produeix amb l'aprenentatge de l'altra llengua a l'escola, al carrer o a través del consum de continguts audiovisuals. El grup de persones que inicialment parlen altres llengües s'ha consolidat en més d'un 11%.

GRÀFICA 4. LLENGUA INICIAL DE LA POBLACIÓ DE CATALUNYA EN 2008, 2013 I 2018 (%)

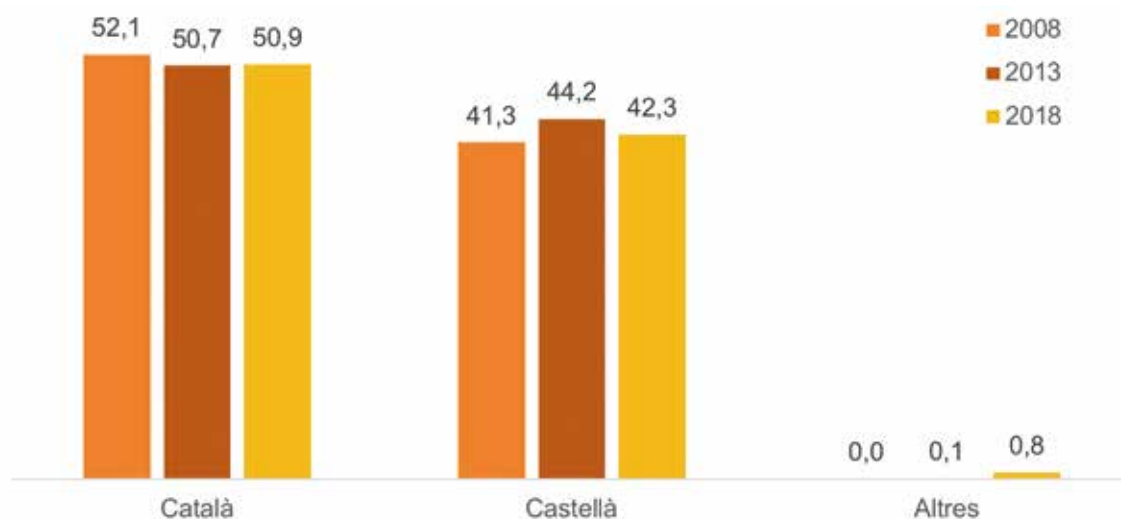
Font: Idescat

Òbviament aquestes dades estan molt influïdes pels fenòmens migratoris que ja hem observat. Per tant, és interessant també analitzar el percentatge de parlants inicials de català entre la població nascuda a Catalunya per tenir una idea més clara de com el nou context demolingüístic influeix

en la distribució de les llengües de la població. Així doncs, si observem la llengua inicial de la població segons el lloc de naixement, podem observar que la majoria de la població nascuda a Catalunya té el català com a llengua inicial, amb variacions molt petites en els darrers deu anys.

8. Convé tenir present que l'EULP només recull dades dels majors de 15 anys.

GRÀFICA 5. LLENGUA INICIAL SEGONS LLOC DE NAIXEMENT DE LA POBLACIÓ. CATALUNYA 2018 (%)

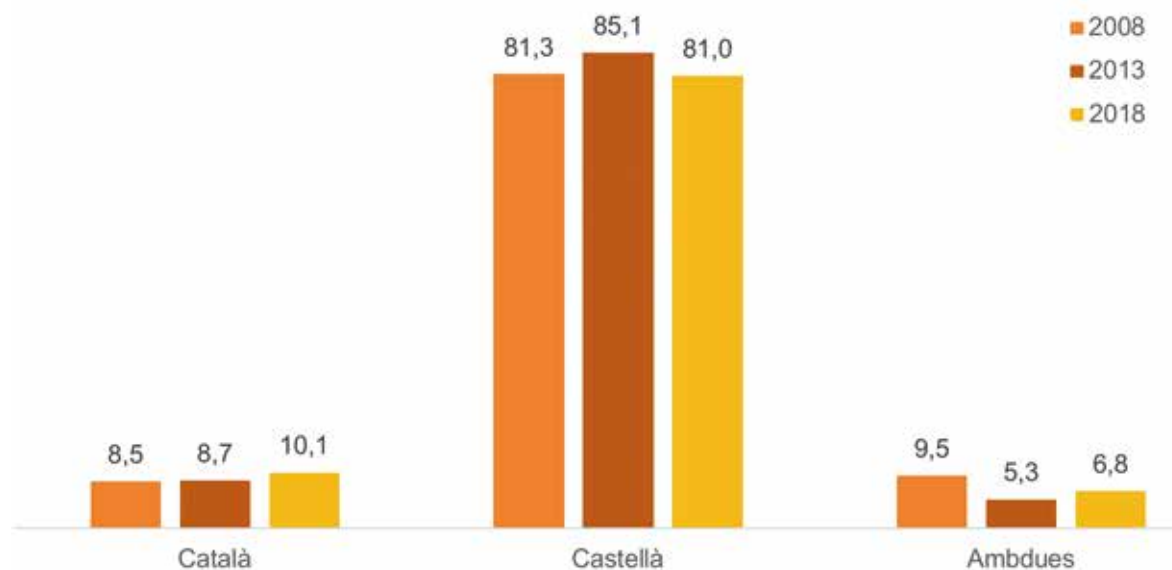

Font: Idescat

Aquestes xifres ens mostren com la immigració incideix directament en el pes percentual de la llengua catalana. I per tant, el repte fonamental d'incorporar nous parlants al català. Precisament, un dels aspectes que destaquen en el comportament lingüístic de la població és la fidelitat a la llengua inicial castellana en els seus

usos habituals de les persones nascudes a la resta de l'Estat, com podem veure a la gràfica següent. Cal tenir en compte que es tracta majoritàriament de persones grans, d'una generació que va viure durant el Franquisme i que en conjunt té un nivell d'estudis baix.

GRÀFICA 6. LLENGUA HABITUAL DELS NASCUTS A LA RESTA DE L'ESTAT. EULP 2018 (%).

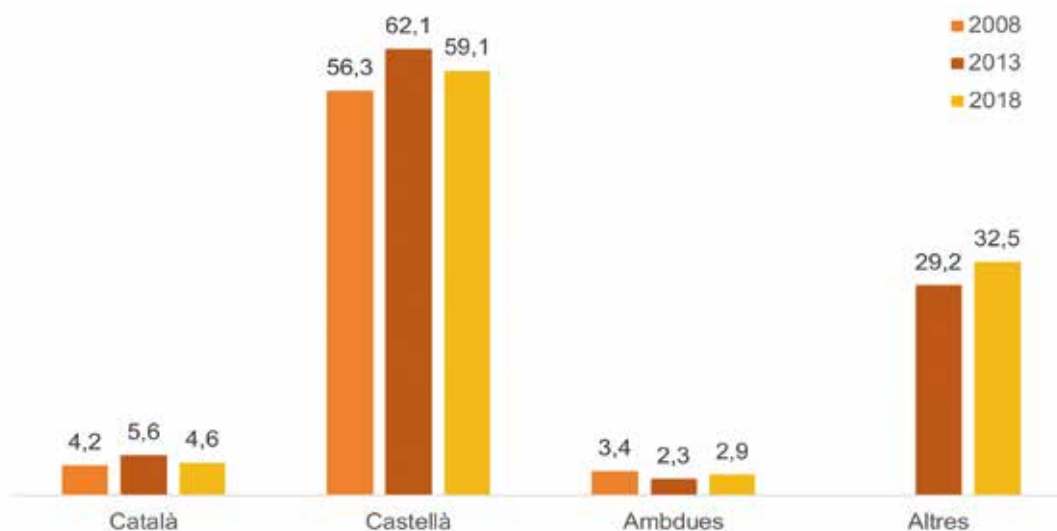

Font: EULP 2018

En el cas de les persones nascudes a l'estranger, la llengua que es fa servir més és el castellà, en més d'un 50% dels casos, seguit de més d'un 30% que fa servir altres llengües habitualment.

I no arriba al 5% les persones que fan servir habitualment el català i que han nascut a l'estranger.

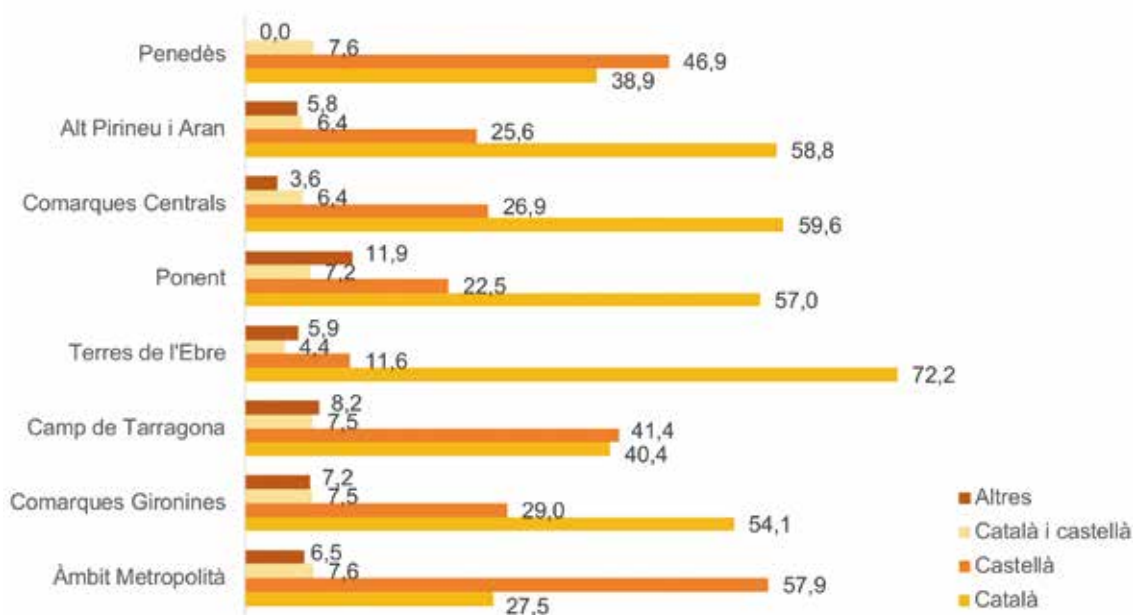
GRÀFICA 7. LLENGUA HABITUAL DE LES PERSONES NASCUTES A L'ESTRANGER. CATALUNYA. EULP 2008, 2013, 2018 (%)

Per àmbits territorials, la llengua habitual dels catalans varia força. Així, observem que el castellà és la llengua més habitual a l'àmbit metropolità de Barcelona i al Penedès, mentre que al Camp

de Tarragona el català i el castellà tenen el mateix pes com a llengües habituals. A la resta de Catalunya, el català és la llengua més habitual.

GRÀFICA 8. POBLACIÓ SEGONS LLENGUA HABITUAL PER ÀMBIT TERRITORIAL. %

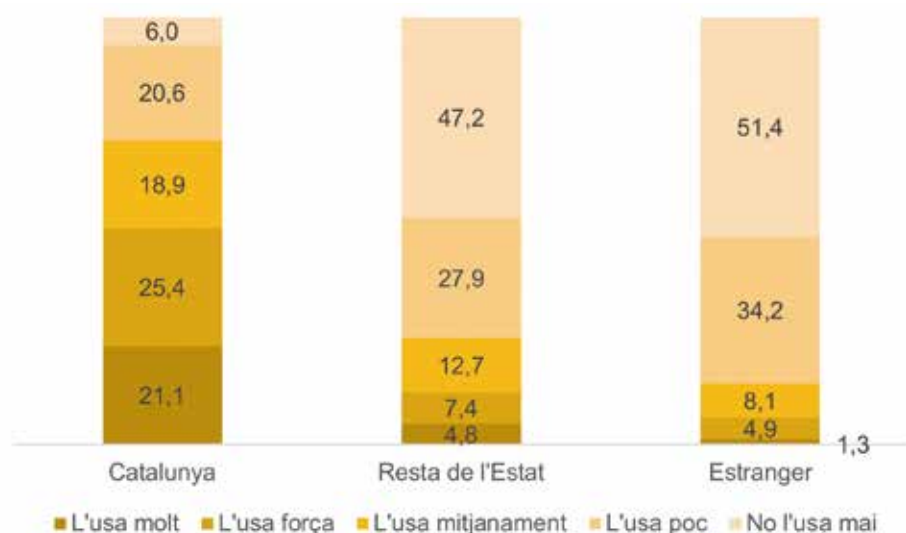

Font: EULP 2018

Com hem vist ja respecte de la llengua inicial, una de les variables que influeix en l'ús habitual del català és el lloc de naixement. Com veiem a la

gràfica següent, les persones nascudes a Catalunya tenen un nivell d'ús molt més elevat que no pas les persones nascudes a la resta de l'Estat o a l'estranger.

GRÀFICA 9. ÚS DEL CATALÀ SEGONS LLOC DE NAIXEMENT. CATALUNYA, EULP 2018 (%)

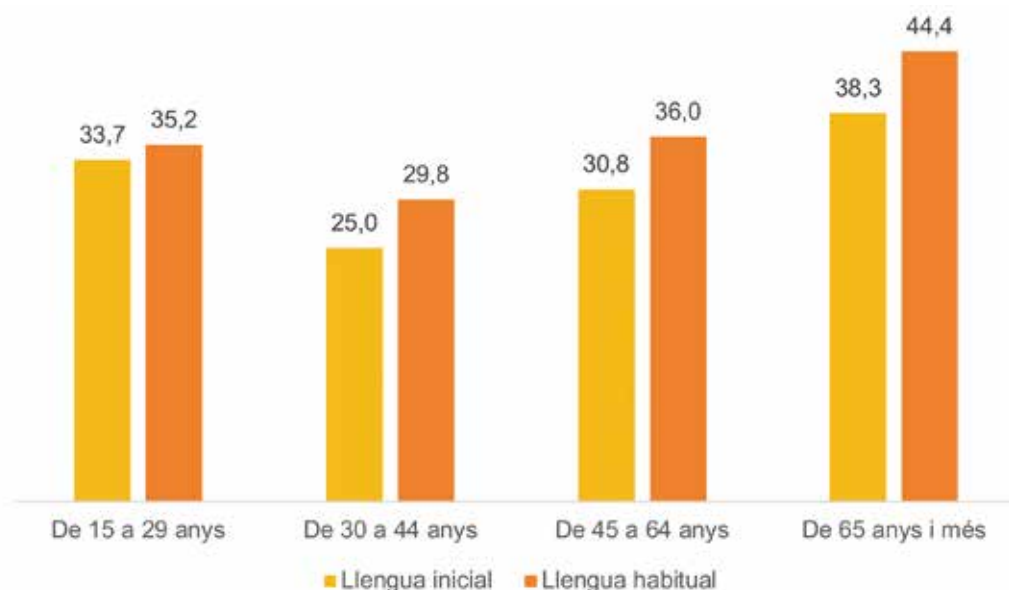

Font: EULP 2018

Aquesta dada està influïda per la llengua inicial de les persones, ja que no hi ha gaire diferència entre la llengua que les persones han après a casa seva i la llengua que utilitzen més habitualment, excepte un petit percentatge d'increment en l'ús del català

respecte de la llengua inicial, però que disminueix amb l'edat. Una de les claus de la recuperació de la llengua catalana es troba precisament en la possibilitat d'incrementar aquesta diferència. És a dir, d'incorporar nous parlants habituals.

GRÀFICA 10. COMPARACIÓ ENTRE EL CATALÀ COM A LLENGUA INICIAL I COM A LLENGUA HABITUAL PER FRANGES D'EDAT. 2018 (%)

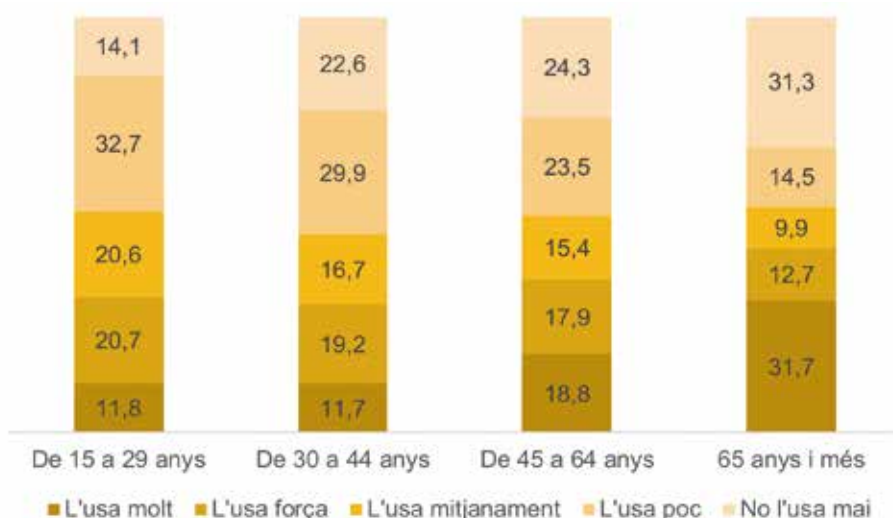

9. Pujolar, Joan; González, Isaac; Martínez, Roger. «Les mudes lingüístiques dels joves catalans». *Llengua i ús: revista tècnica de política lingüística*, [en línia], 2010, Núm. 48, p. 65-75, <https://raco.cat/index.php/LlenguaUs/article/view/234257>

Si s'observen la intensitat amb què s'utilitza el català, el panorama canvia força entre les generacions més velles i les més joves. S'ha passat d'uns usos intensos de català i castellà entre les persones de més edat, a uns usos més híbrids entre

els joves, com ja indicava l'estudi realitzat el 2010 per la UOC⁹ sobre les mudes lingüístiques. Les generacions més joves utilitzen més habitualment les dues llengües, mentre que les generacions de més edat eren clarament més monolingües.

GRÀFICA 11. ÚS DEL CATALÀ PER EDATS. CATALUNYA, EULP 2018 (%)

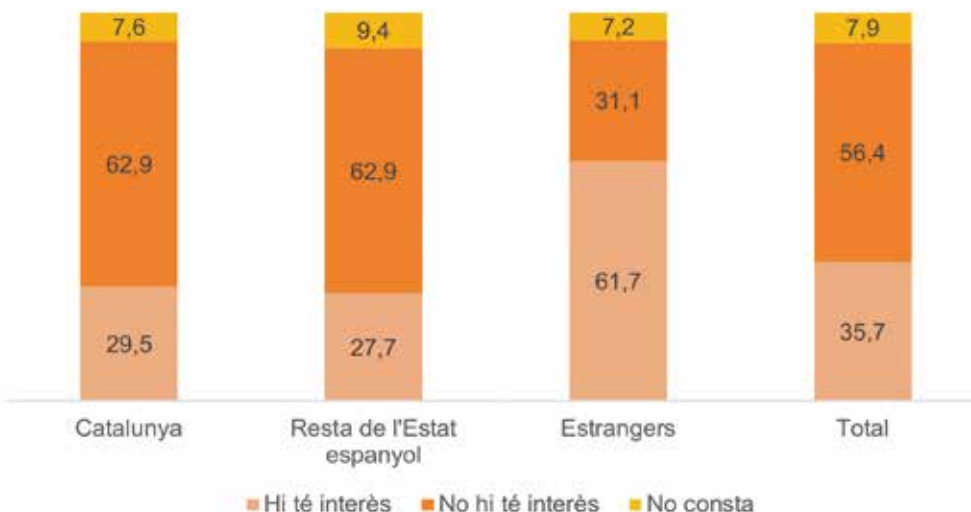

Font: EULP 2018

Com es poden incorporar nous parlants al català per tal d'incrementar aquests percentatges d'ús habitual i la intensitat d'ús del català? L'eina fonamental és, per començar, l'aprenentatge del català. Segons l'informe de l'EULP2018, els cursos per adults són l'eina d'aprenentatge del català per a una quarta part de la població nascuda a l'estranger. Però a més, quan es pregunta a la

població adulta si "vol aprendre o millorar els seus coneixements de català", un 35,7 % de la població respon afirmativament. Això vol dir, en nombres absoluts, que 2.278.700 persones (797.500 són nascudes a l'estranger) tenen interès a aprendre català o millorar-ne els seus coneixements. Per tant, donar resposta a aquest interès és un dels reptes que tenen les institucions i les entitats preocupades per l'ús de la llengua catalana.

GRÀFICA 12. INTERÈS PER APRENDRE CATALÀ O MILLORAR-NE ELS CONEIXEMENTS SEGONS EL LLOC DE NAIXEMENT (%). 2018

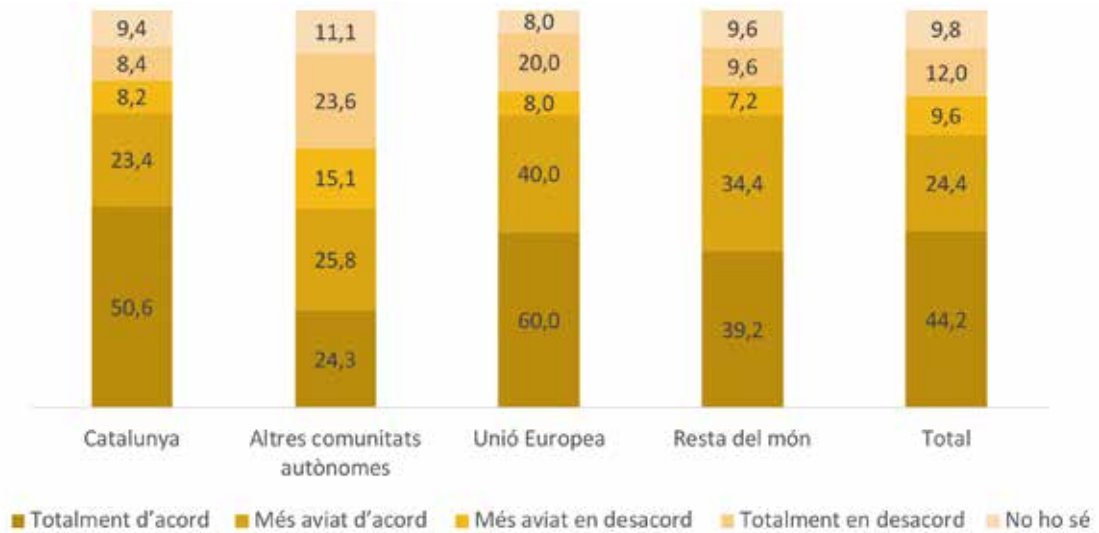

Font: EULP 2018

D'altra banda, si observem les dades de l'enquesta feta pel Centre d'Estudis d'Opinió el 2022, que incloïa preguntes sobre la llengua, les actituds i opinions dels catalans són majoritàriament favorables a l'ús i l'ensenyament de la llengua catalana. I això inclou també les persones estrangeres. Aquestes donen suport al

model d'immersió lingüística en un 73,6% dels casos. Una xifra molt semblant del suport que rep entre els nascuts a Catalunya: 74%. Mentre que entre els nascuts a altres comunitats autònomes no catalanoparlants s'hi està menys d'acord (només un 50,1%).

GRÀFICA 13. FINS A QUIN PUNT ESTÀ D'ACORD O EN DESACORD AMB LES SEGÜENTS MESURES PER PROMOURE EL CATALÀ: DEFENSAR EL MODEL ACTUAL D'IMMERSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA. SEGONS LLOC DE NAIXEMENT. 2022 (%)

Font: Enquesta Metodològica i d'actituds sociopolítiques. Centre d'Estudis d'Opinió. Desembre de 2021.

Tanmateix, com hem vist amb les dades d'ús habitual del català, l'aprenentatge de la llengua catalana està necessàriament vinculat a l'ús. Especialment si recordem que el català és la llengua vehicular de l'escola i que l'alumnat format a Catalunya en teoria surt amb un bon nivell de català. Pel que fa a l'ús, la realitat és una altra. Això ens demostra que l'escola no pot aconseguir per si sola l'ús habitual de la llengua en els diferents espais socials. És per això que cal pensar en com l'entorn social incentiva l'ús del català. I en això, les entitats hi tenen un paper clau. Perquè, tal com explica Marí, no es pot

deixar l'evolució del català en mans només de les persones, de la mateixa manera que cal oferir un horitzó d'esperança atès el gran nombre de persones que entenen i poden parlar català.

En resum, la vitalitat del català en conjunt és vulnerable i mostra signes d'amenaça real. En alguns territoris, amenaces greus. Però no sembla exacte ni oportú transmetre a la població una alarma per l'amenaça imminent d'extinció general pensant que així la sensibilitzarem i la mobilitzarem, sobretot si la proposta és que cadascú ho ha de resoldre pel seu compte parlant sempre català. (Isidor Marí, 2022)

3.2 LES POLÍTIQUES DE FOMENT DE LA LLENGUA CATALANA

Es pot dir que les polítiques de foment de la llengua catalana des de la transició cap al nou sistema autonòmic han tingut tres línies de treball: l'ensenyament-aprenentatge del català, les campanyes de sensibilització sobre l'ús del català i la política de la normalització de la llengua a diferents àmbits a través dels mitjans de què ha pogut disposar el govern català: administració pública, televisió, teatre, cinema, empresa, etc., amb intervencions i resultats força desiguals.

3.2.1 L'APRENTATGE

Pel que fa a l'aprenentatge del català, el sistema educatiu ha fet incrementar el nombre de persones que tenen competència oral i escrita en català fins a uns nivells que històricament no s'havien donat mai. I malgrat això, ens trobem en una situació en què l'ús del català, com acabem de veure en el capítol anterior, no acompanya aquest increment de la competència lingüística de la població com es podria esperar. Les noves generacions formades a Catalunya poden parlar català però no el parlen amb una freqüència suficient perquè esdevingui la llengua usada de forma més habitual i de forma més generalitzada.

Pel que fa als immigrants adults, el potencial de nous parlants és enorme. Com mostren les dades de l'EULP, ja hem vist que més de dos milions de persones tenen interès a millorar el seu nivell de català. I de fet, els cursos de català del Centre per la normalització lingüística (CPNL) s'omplen. El problema que es troben aquestes persones, però, és que poca gent els parla en català. Els codis de comportament dels parlants catalanoparlants (o bilingües castellà-català) no s'hi adrecen parlant en català.

D'altra banda, pel que fa als nous parlants, cal desenvolupar una política que tingui en compte els aspectes socials, psicològics i emocionals que acompanyen l'aprenentatge d'una llengua en

una societat bilingüe. Les parelles lingüístiques o les activitats d'accés a la cultura, promogudes pel CPNL i per algunes entitats, són un exemple d'aquest acompanyament a l'aprenentatge. D'altra banda, tal com assenyala Joan Pujolar (2020), caldria comprendre, des d'una aproximació sociolingüística, les implicacions que té per als "nous parlants" aprendre una llengua, tant en aspectes que tenen a veure amb la posició subjectiva dels individus davant del fet d'aprendre una nova llengua, com aspectes socials fonamentals com ara els discursos existents sobre els "altres parlants" o les marques diferencials. En aquest sentit, cita la proposta de Bonny Norton (1995), que defensa que la manera com les persones *inverteixen* en l'aprenentatge d'una llengua depèn de com són acollides socialment i econòmicament per la societat d'acollida. És a dir, que la identitat atribuïda a aquella persona és clau en el procés d'aprenentatge d'aquesta llengua. En el cas del català, tant la condició de llengua minoritzada com la condició d'alteritat del potencial parlant són factors que juguen en contra de l'adquisició de la llengua. Per tant, podem entendre que en una societat que distingeix implícitament i subtilment entre "catalans" i "novinguts", no tothom s'identifica d'entrada com a "parlant de català".

És important recordar que la identitat es construeix a través de les interaccions, i en el cas que ens ocupa, l'aprenentatge del català, la identificació dels *aprenents* per part de la societat catalana és fonamental per tal de comprendre el procés d'aprenentatge. En les jornades organitzades per la Secretaria de Política Lingüística sobre "El català, reptes i propostes. El futur de la llengua àmbit per àmbit", celebrades el 12 i 13 de maig de 2022, en el marc del Pacte Nacional per la Llengua, dues de les ponents¹⁰ que eren noves parlants de català van comentar la seva frustració a l'hora d'intentar parlar en català als catalanoparlants. La societat catalana les identifica com a "no parlants" potencials de català i per tant exclou el català en les converses amb elles. Això implica també com es desenvolupen les seves relacions socials i el tipus de vincles que poden establir. Si tenim en compte que, com diu Elvira Riera (2011), el català ja forma part del

¹⁰ Fatiha El Mouali i Shazra Javed Qureshi.
<https://llengua.gencat.cat/ca/pactenacionalperlallengua/calendari-dactivitats/jornades-informatives-sectorials-del-proces-participatiu-per-al-pacte-nacional-per-la-llengua>

sistema i bona part de la població l'entén com a normalitzada, el fet d'excloure-la de les converses amb persones novingudes pot incrementar la impressió d'estar fora, de ser de fora del sistema.

Les barreres invisibles que es formen al voltant de la llengua catalana són també aspectes que determinen la identitat de les persones que provenen de la immigració espanyola castellanoparlant, com hem pogut comprovar en diversos estudis realitzats. El fet de no poder *penetrar* en el cercle dels *catalans-catalans*, dels que comparteixen entre ells la llengua catalana, pot esdevenir un marcador de diferenciació social i de posició *aliena*. En la mesura en què s'hi barregin aspectes socials, de classe, per exemple, aquesta divisió pot quedar interioritzada com a prejudici i com a profecia autocomplerta ("els catalans no m'acullen, els catalans em rebutgen, no em consideren catalana com ells"). En definitiva, la condició de *parlant* no és només causada pel procés d'aprenentatge, sinó que és atribuïda per les regles socials de l'entorn en què ha d'intervenir aquest aprenentatge. El conflicte no és aliè a aquestes relacions lingüístiques entre parlants, tal com va assenyalar Pierre Bourdieu al seu assaig sobre interaccions de la parla (1982), ni tampoc al conflicte social latent que implica la disputa entre dues llengües per ocupar els mateixos espais socials (Rovira, 2015).

La llengua és també un element simbòlic fonamental en la definició, identificació, distribució i possessió de l'estatus social. Per això, tal com explica Mariona Massagué a la seva tesi doctoral (2022), en l'adquisició del català com a llengua de parla hi intervenen de manera fonamental processos d'adquisició d'estatus. Per això hi ha més interès en aprendre i utilitzar el català en aquelles persones que hi poden vincular un procés de mobilitat social, d'adquisició d'estatus. En aquest sentit, Joan Pujolar posa l'exemple de l'anglès:

Tant els no nadius angloparlants com els nous parlants de minories emergeixen com un nou altre, com a problema, amb l'estigma de l'accés fallit a la normalitat del parlant nadiu. Són casos, per tant, que ens evoquen el problema dels discursos normalitzadors (de Foucault) i de l'aparició d'uns individus als quals s'assigna uns llimbs categorials,

un quasi, una posició que es caracteritza per no acabar d'assolir mai la destinació assignada; una idea molt ben desenvolupada per Homi Bhabha (1994). (Pujolar, 2020).

Així doncs, els nous catalanoparlants han de superar una o diverses barreres per poder accedir a la nova condició de parlant de català. I en la mesura que siguin identificats com a castellanoparlants, aquesta condició els serà negada de forma reiterativa en les seves relacions quotidianes, perquè els catalanoparlants els atribueixen una condició d'alteritat, com a mínim lingüística. Si hi entren en joc els fenotips i altres marques de diferenciació, la barrera encara es fa més difícil de superar i la condició de catalanoparlant esdevé gairebé impossible.

A Catalunya, tenim assumit que hi ha catalanoparlants, castellanoparlants i parlants d'altres llengües; però no que també n'hi ha que tenen relacions complexes, obertes, inacabades, ambivalents o en procés d'esdevenir (Khan, 2019) amb les llengües i identitats. (Pujolar, 2020).

Un dels aspectes que pot contribuir a l'acomodació lingüística de les persones que són nous parlants del català o que tenen altres llengües familiars, és precisament el reconeixement d'aquesta diversitat dins la societat catalana. El reconeixement del plurilingüisme com una característica comuna en les persones que viuen a Catalunya permet treure pressió sobre la identitat lingüística i fer de la normalitat de l'ús del català un fet no necessàriament vinculat a un procés d'assimilació sense retorn. Cal promoure la idea que en la societat actual és normal parlar més d'una llengua en els entorns quotidians. Catalunya és una societat de persones plurilingües (Rovira, 2012). Alhora, cal reconèixer la diversitat dels catalanoparlants, valorant els diferents accents i reconeixent-los com a parlants de català, sense prejudicis.

(...) en l'àmbit de la revitalització de llengües o de la gestió de la immigració, sovint s'acaba circumscribint les actuacions a la provisió de programes educatius, com si el problema fos únicament de competència lingüística, quan la qüestió clau és de participació i reconeixement. (Pujolar, 2020).

3.2.2 LES CAMPANYES DE SENSIBILITZACIÓ

El segon eix de promoció de l'ús de la llengua catalana han estat les campanyes de sensibilització, especialment les de la Generalitat. Des de la figureta de la Norma, creada pel dissenyador Juste de Nin, fins a la Queta, hi ha hagut nombroses campanyes audiovisuals i en paper per tal de promoure que la ciutadania parli en català. No coneixem exactament l'impacte d'aquestes campanyes. Des de la campanya "El català és cosa de tots" a l'actual campanya "Provem-ho en català. Molt per parlar, molt per viure", passant pel "dóna corda al català", amb què es va estrenar la Queta. Malgrat les diferències que hi ha hagut entre els eslògans utilitzats i l'enfocament de les campanyes, es pot dir que totes coincideixen en apel·lar a la població perquè utilitzi el català en les seves interaccions informals.

- "Que aquí es parli català depèn de tu"
- "El català sobre rodes"
- "Tu ets mestre"
- "Dona corda al català"
- "Encomana el català"
- "Provem-ho en català. Molt per parlar, molt per viure"

Tanmateix, totes aquestes campanyes en el fons apel·laven a la ciutadania a fer servir el català arreu, però topaven contra uns codis lingüístics molt interioritzats i molt difícils de canviar, especialment pel que fa a la regla de convergència lingüística amb qui parla en castellà. Tampoc no s'ha tingut en compte que, tal com hem vist amb les dades sociolingüístiques que hem mostrat, una part important de la població catalana no té el català com a llengua familiar i primera. Per tant, se sent més còmode parlant en una altra llengua, majoritàriament el castellà. És difícil fer canviar d'una llengua (oficial) a l'altra (oficial), més quan des del govern de l'Estat no es fa una política que vagi en la mateixa direcció, sinó que es *normalitza* l'ús del castellà.

No estic d'acord amb Carles Palau (2012), quan afirmava que les campanyes per a la normalització lingüística s'ha utilitzat la victimització de la llengua catalana. En tot cas, aquest ha estat un fet tan implícit, que és difícil que el públic a qui s'adreça ho tingui en compte si no és que prèviament ja partia d'aquesta idea. En tot cas, podem dir que les campanyes no han explicat bé per quina raó s'havia de parlar en català. Ni tampoc s'ha explicat de quina manera, és a dir, a partir de quines noves pautes. En general, les campanyes de promoció del català han estat tan subtils que cadascú les podia interpretar com volia.

En canvi, a començaments del segle XXI, els psicòlegs Ferran Suay i Gemma Sanginés van proposar una nova manera d'orientar el canvi des del bilingüisme actiu al bilingüisme passiu amb el seu llibre *Sortir de l'armari lingüístic. Una guia de conducta per a viure en català* (2010). Amb aquest llibre volien aportar respostes des de la perspectiva psicològica, i a partir de comprendre les reaccions de les persones en l'ús del català com a llengua minoritzada, per tal d'aprendre a mantenir el català en situacions bilingües. El llibre també posa l'exemple d'una persona que ha après català i a qui li resulta molt difícil que els catalanoparlants utilitzin aquesta llengua amb ella. Per tant, el llibre aborda directament la qüestió que plantejàvem en relació als "nous parlants".

La proposta de Suay i Sanginés té la seva correspondència pràctica en el "Taller d'espai lingüístic personal", una proposta pràctica que a través de la psicologia i de la presa de consciència, treballa directament amb grups de persones que volen canviar els seus comportaments lingüístics. Tal com els defineixen ells mateixos, els tallers es basen en la idea de l'assertivitat lingüística per tal que "els participants aprenguin a mantenir-se en català amb comoditat"¹¹. Aquests tallers s'han dut a terme en entitats i institucions al llarg dels anys amb la idea d'anar estenent una nova norma d'interacció lingüística en què les persones mantinguin el català. Cal pensar que quan s'apliquen metodologies d'orientació al canvi en situacions concretes, cal fer-ho treballant en grups

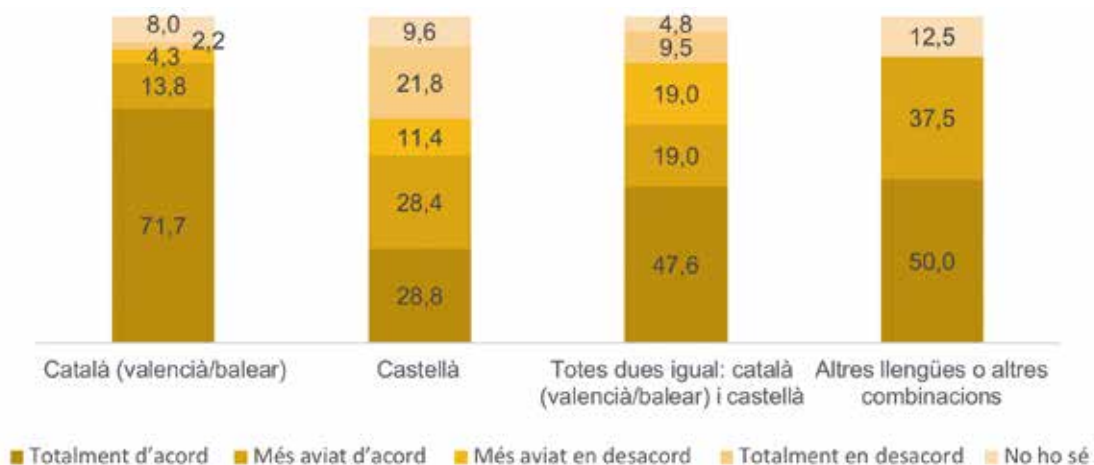
11. <https://www.tallers.cat/>

reduïts. L'efectivitat d'aquesta formació pot ser elevada dins del grup de participants, però en canvi costa molt que tingui un impacte global en la població diana.

D'altra banda, cal tenir en compte que les polítiques lingüístiques de foment de l'ús del català han d'adreçar-se a sectors socials amb interessos, percepcions i opinions molt diferents de la societat. Amb les dades de l'enquesta del Centre d'Estudis d'Opinió de desembre de 2021 es poden observar aquestes diferències d'opinió. Malgrat que majoritàriament la població catalana està a favor de la immersió lingüística a l'escola, podem observar com la llengua materna influeix

clarament en l'opinió respecte d'aquesta qüestió. Així, entre els catalanoparlants d'origen un 71% recolza totalment la immersió, mentre que entre els castellanoparlants d'origen només ho fa un 28% i un altre 28% hi està més aviat d'acord. Entre les persones que parlen altres llengües, aquest suport a la immersió és significativament més elevat (47%). És a dir, hi ha una certa resistència a fer del català la llengua "normal" d'ús per part del sector de la societat que té el castellà com a primera llengua, segurament per la impressió que aquest avenç del català va en detriment del castellà, tal com expressen alguns sectors polítics en les seves opinions públiques.

GRÀFICA 14. FINS A QUIN PUNT ESTÀ D'ACORD O EN DESACORD AMB LES SEGÜENTS MESURES PER PROMOUR ELS CATALÀ: DEFENSAR EL MODEL ACTUAL D'IMMERSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA SEGONS LLENGUA PRIMERA

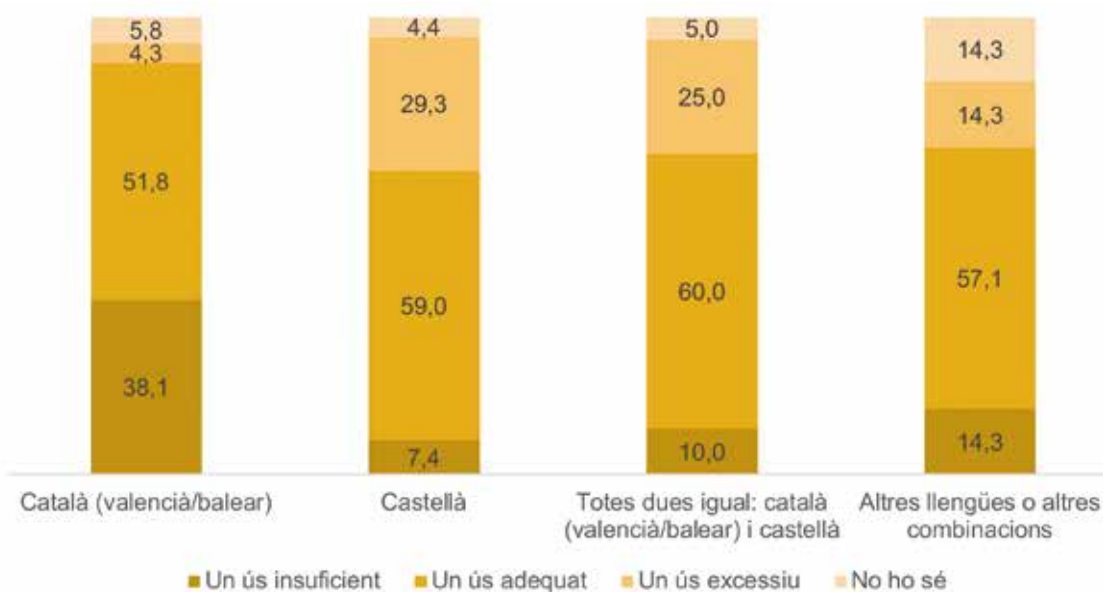

Font: CEO. Enquesta metodològica i d'actituds sociopolítiques. 2021.

Aquesta opinió té concordança amb la que expressen les persones enquestades en el mateix estudi en relació a la valoració que es fa de l'ús del català. La percepció que el català té un ús insuficient només és pròpia d'un 38% dels que tenen el català com a llengua primera. En canvi, per a les persones que tenen el castellà com a llengua primera, o que són bilingües, aquest percentatge és molt més baix, alhora que és més

alt el percentatge de persones que consideren que hi ha un ús excessiu del català (entre un 29% i un 25%). Les persones que parlen altres llengües responen en percentatges més equilibrades, per dir-ho d'alguna manera. Malgrat aquestes diferències, el gran gruix de la població té l'opinió que el català té un ús adequat. Això també ens indica que els discursos polítics que sovint s'escolten, tant en el sentit de preocupació pel nivell d'ús del català, com pel contrari, no es corresponen a la percepció general de la gent del país.

GRÀFICA 15. INDIQUI QUIN CREU QUE ÉS EL NIVELL D'ÚS DE DE LA LLENGUA CATALANA EN DIFERENTS ÀMBITS?

Font: CEO. Enquesta metodològica i d'actituds sociopolítiques. 2021.

Aquestes diferències en les percepcions i les actituds socials envers la llengua catalana també han pogut ser observades en estudis fets amb metodologies qualitatives a l'àrea metropolitana de Barcelona (Rovira, Saurí i Treserra, 2010). És a dir, els catalanoparlants tenen una percepció més acusada de pèrdua de terreny de la llengua catalana, mentre que els castellanoparlants tenen més aviat la percepció que el català ha anat a més. Aquestes percepcions condicionen la manera com són rebudes les campanyes de promoció del català. Mentre que per alguns poden semblar insuficients, per a d'altres poden semblar excessives.

3.2.3 LA NORMALITZACIÓ I ELS SEUS ASSOLIMENTS

El tercer eix de promoció de l'ús del català des de la consecució de l'autonomia actual és el seu ús com a llengua oficial en l'educació, l'administració, els mitjans de comunicació i els altres àmbits en què ha pogut actuar la Generalitat de Catalunya, així com també

els ajuntaments. És el que es pot definir més pròpiament com procés de normalització. Tal com afirma Josep Anton Fernández (2008), caldria circumscriure aquest procés de normalització a un període històric concret, des del 1976 fins al 1999 (des del Congrés de Cultura Catalana fins al final de pujolisme). Tot i que Fernández utilitza aquest concepte de "normalització" per referir-se al projecte cultural (més enllà de la llengua) que pretén completar el projecte noucentista de modernitat cultural. En aquest projecte, l'objectiu és establir la llengua catalana com la llengua institucional i formal de referència. L'èxit parcial (en la mesura que ho permet l'autonomia catalana) d'aquest projecte ha tingut conseqüències molt positives per a la llengua, ja que ha permès crear una indústria cultural en català, a més de consolidar la llengua catalana en l'àmbit formal.

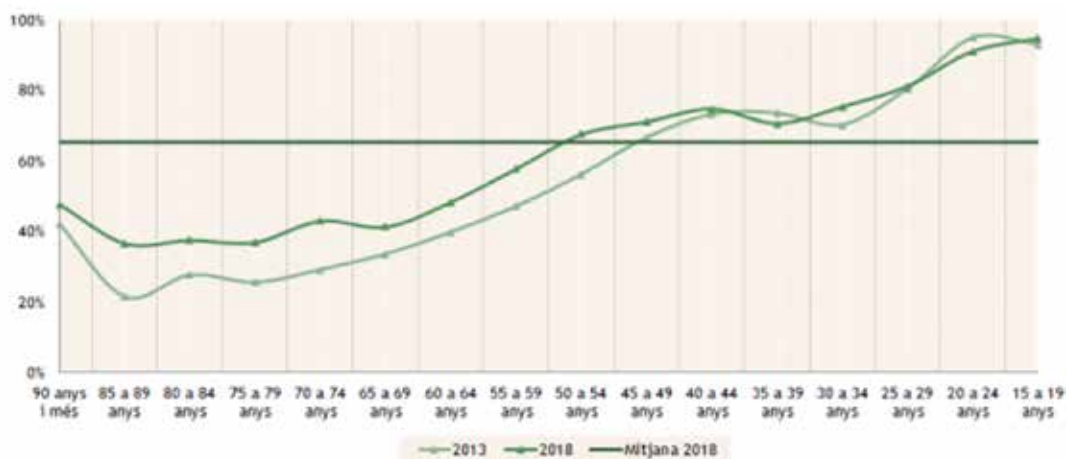
Aquest canvi en favor de la llengua catalana, en paraules de Fernández, aspirava a convertir la llengua catalana en una llengua no-militant. És a dir, una llengua no marcada per la identitat ni per la procedència de les persones, una llengua sense

connotació política. Aquest objectiu s'ha aconseguit parcialment, però es pot dir que l'aparició de partits que reivindiquen el monolingüisme castellà a Catalunya i l'accentuació del conflicte polític entre Espanya i Catalunya ha tornat a posar la llengua en una posició "militant". Per altra banda, l'ús del castellà en l'àmbit institucional i polític també ha quedat marcat com una opció també militant, que té connotacions negatives per a un sector de la societat. En canvi, a mesura que han

passat els anys, l'ús quotidià del castellà ha esdevingut un fet assumit amb normalitat.

En tot cas, la normalització formal del català ha permès que diverses generacions de catalans surtin de l'escola amb un bon nivell de català. I ha fet que les persones que són capaces de llegir-lo i d'escriure'l s'hagin incrementat significativament des de la transició fins avui, especialment entre les generacions més joves.

CONeixEMENTS DE CATALÀ (EL SAP ESCRIURE) SEGONS GRUP D'EDAT. 2013-2018

Font: EULP 2018 i Idescat

Si observem el que ha passat en el conjunt de la població, veiem que entre 2003 i 2018 s'ha produït un increment del nombre de persones que entén el català, el sap parlar, llegir i escriure. Per

tant, tant des del punt de vista de la normalització en l'ús interpersonal com en el potencial de consum cultural en català s'ha progressat.

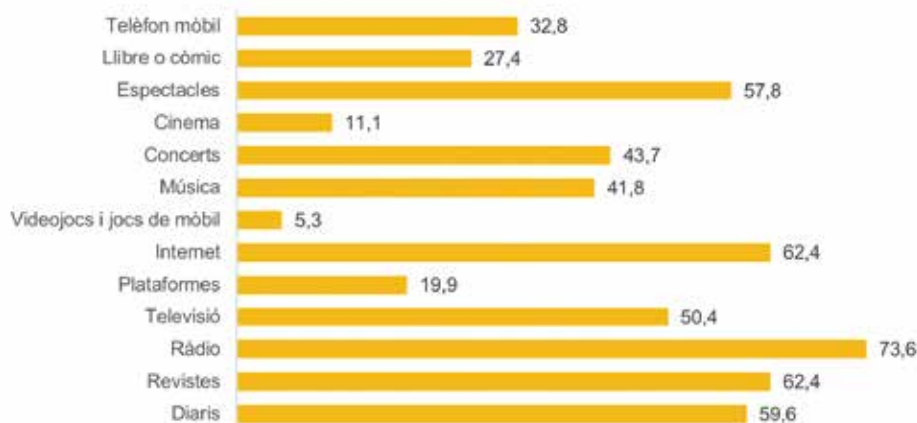
TAULA 9. CONeixEMENT DE CATALÀ. VALORS ABSOLUTS. 2003-2018

	2003	2013	2018	2003-2018
L'entén	5.423.600	5.899.400	6.028.019	+ 604.419
El sap parlar	4.583.500	5.027.200	5.187.117	+ 603.617
El sap llegir	4.999.500	5.152.400	5.436.121	+ 463.621
El sap escriure	3.303.800	3.776.300	4.170.454	+ 866.654

En canvi, com ja hem vist en el capítol anterior, hi ha poca diferència entre la llengua inicial de les persones i la llengua que parlen habitualment. O dit al revés, hi ha una gran distància entre la capacitat d'utilitzar el català i l'ús que se'n fa realment. En aquest comportament hi poden influir diversos factors. Un de molt important és el perfil de parlants amb qui es relaciona la persona i els espais socials on es desenvolupa la vida dels individus (més catalanitzats o menys). Un altre factor és el de l'oferta lingüística que es troba al seu voltant, per exemple, en el consum de continguts culturals.

Com podem veure a la gràfica següent, les dades sobre el consum cultural en català varien molt depenent de l'eina o de l'àmbit, i és clar, de l'oferta disponible en aquesta llengua. Així doncs, podem veure que en el cinema, en què hi ha poca oferta en català, o en els videojocs, els percentatges són inferiors que en altres àmbits, com ara internet, la televisió o la ràdio. Per tant, assegurar l'oferta de continguts en català és un aspecte clau de la seva promoció, especialment en el moment en què els formats amb que es produeixen i es presenten aquests continguts estan canviant de forma accelerada cap al món digital.

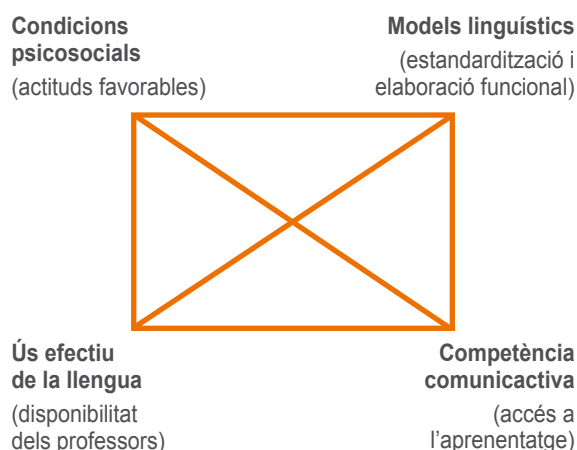
GRÀFICA 16. PERCENTATGES D'ÚS DEL CATALÀ EN DIFERENTS FORMES DE PARTICIPACIÓ CULTURAL

Font: Enquesta de participació cultural 2022

En definitiva, hi ha diversos aspectes que cal tenir en compte respecte de les estratègies que es poden fer servir per al foment del català. Només observant el que s'ha fet fins ara i tenint clar quines han estat les limitacions es pot abordar una estratègia de futur per al foment del català. Tal com explica Isidor Marí (2022), cal afrontar aquest futur tenint en compte que en l'evolució sociolingüística hi intervenen quatre aspectes interdependents: les condicions psicosocials (actituds favorables), els models lingüístics (estandardització i elaboració funcional), l'ús efectiu de la llengua (disponibilitat dels professionals) i competència comunicativa (accés a l'aprenentatge).

IL·LUSTRACIÓ 1. QUATRE ASPECTES INTERDEPENDENTS DE L'EVOLUCIÓ SOCIOLINGÜÍSTICA

Font: Isidor Marí, 2022

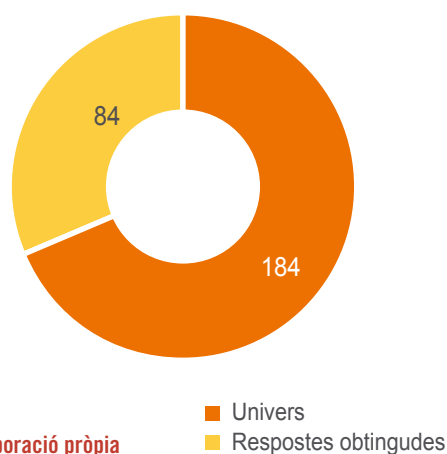
4 LA RELACIÓ DE LES ENTITATS DE LA FAC AMB LA LLENGUA CATALANA

Com hem dit en les pàgines precedents, els ateneus constitueixen un espai privilegiat per al desenvolupament de la llengua catalana com a llengua de cultura i com a llengua d'interacció social; és a dir, com a llengua formal i com a llengua informal. En aquest sentit, les entitats ateneïstes han actuat en la dimensió de la normalització, però no pas en el pla de la sensibilització i de l'aprenentatge. Almenys des de la transició fins als nostres dies. Com veurem en els resultats de l'enquesta realitzada, hi ha molt pocs ateneus que ofereixin classes de català.

4.1 RESULTATS DE L'ENQUESTA ALS ATENEUS

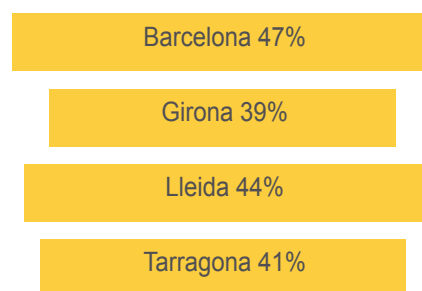
Entre gener i febrer de 2023 es va dur a terme una enquesta quantitativa i qualitativa entre les 184 entitats associades a la Federació d'Ateneus de Catalunya. Es van obtenir 84 respostes, el 46% del total.

GRÀFICA 17. RESPOTES OBTINGUES A L'ENQUESTA ENVIADA A LES ENTITATS ASSOCIADES A LA FAC

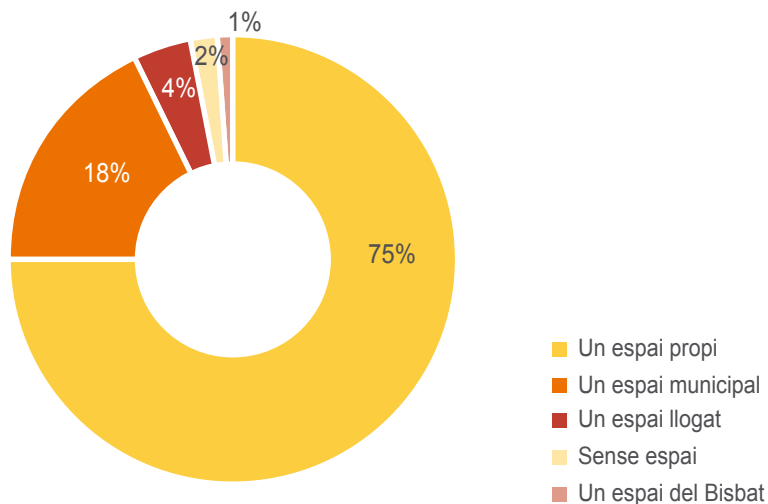
Per àmbit territorial, les respostes obtingudes estan força repartides, tot i que n'hi ha menys de la demarcació de Girona, que és l'única en què s'ha obtingut menys del 40% de respostes respecte del total d'entitats que hi ha federades.

GRÀFICA 18. DISTRIBUCIÓ DE LA MOSTRA OBTINGUDA PER TERRITORIS (%).

Un dels aspectes que hem valorat com a important de les entitats és la disponibilitat d'espai que tenen per a realitzar activitats, la qual cosa determinarà les opcions de dur a terme accions en favor del català. A la pregunta de si tenen un espai propi, la majoria d'entitats (75%) ha respost que tenen un espai de la seva propietat. Un part petita (18%) disposa d'un espai municipal. I de forma més residual trobem entitats que tenen un espai llogat o d'alguna entitat. Només un 2% dels ateneus no tenen espai propi per fer les activitats.

GRÀFICA 19. EN QUIN TIPUS D'ESPAI ES TROBA LA VOSTRA ENTITAT? (%)

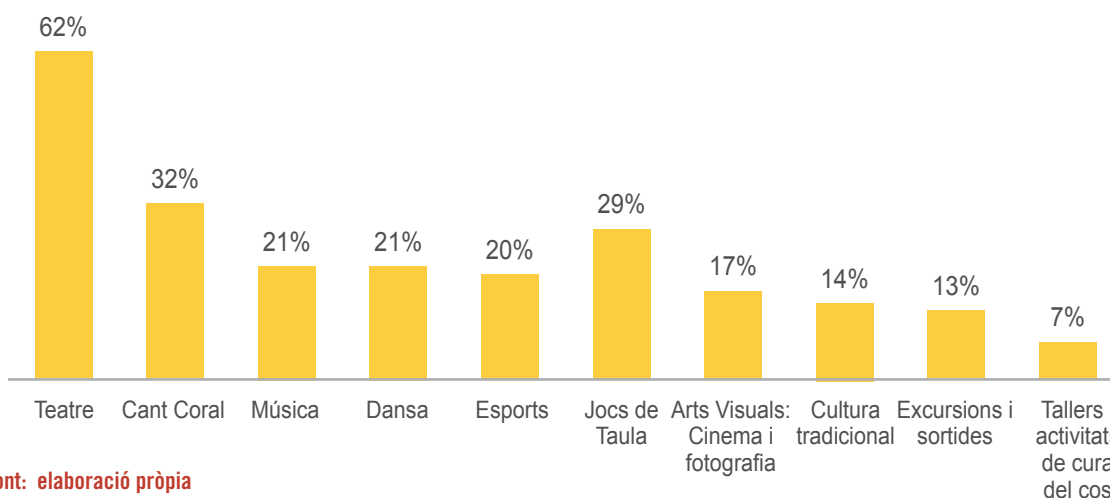

Font: elaboració pròpia

El tipus d'activitats que fan els ateneus és molt variat, però n'hi ha una que predomina per sobre de les altres: el teatre. Un 62% de les entitats que han respost l'enquesta tenen una secció de teatre, de vegades com activitat principal, altres vegades com una activitat més de l'ateneu. En segon lloc hi trobem el cant coral en les seves diferents modalitats, de les que s'ocupen el 33% de les entitats. Els jocs de taula (escacs,

jocs de cartes, dòmino, etc.) són també una part important de l'activitat dels ateneus. En un altre nivell, la música, la dansa i els esports es fan en un 20% dels ateneus. I de forma menys habitual es fan activitats de fotografia i cinema, cultura tradicional, excursions i sortides (17%-13%). Una part petita dels ateneus (7%) realitza activitats de cura del cos, com ara classes de ioga.

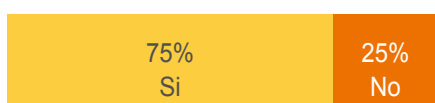
GRÀFICA 20. ACTIVITATS I SECCIONS DELS ATENEUS (%)

Font: elaboració pròpia

Una de les preguntes rellevants de l'enquesta era si les entitats feien cursos, per tal de conèixer les possibilitats dels cursos de català. La majoria d'entitats fan cursos d'algun tipus (75%). De dansa, de música, de teatre, d'arts plàstiques, de patchwork, de puntes de coixí, etc.

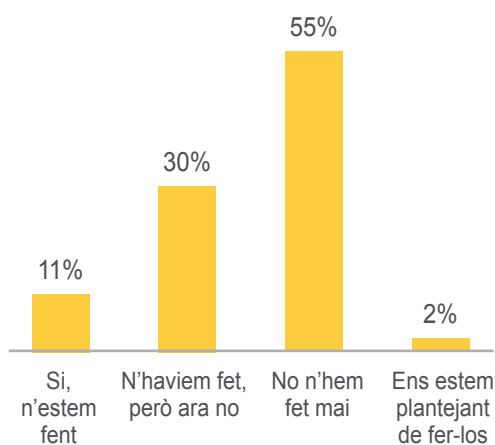
GRÀFICA 21. FEU ALGUN TIPUS DE CURS? (%)

Font: elaboració pròpia

També hi ha alguns ateneus que fan cursos d'idiomes, no gaires, però són d'anglès o de francès. Preguntats directament per si fan cursos de català, la majoria de les entitats afirma que no n'han fet mai (55%). Un 30% n'havien fet i ara no en fan. D'aquests, 10 els van fer al segle XX i 11 al segle XXI fins abans de la pandèmia. Les raons són que no hi ha demanda o ja es fan en altres llocs. Només l'11% dels ateneus està fent cursos de català, bé per compte propi, bé en col·laboració amb el CNL.

GRÀFICA 22. FEU O HEU FET CURSOS DE CATALÀ?

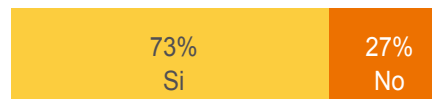
Font: elaboració pròpia

Per tal d'avaluar la importància que té el foment del català per als ateneus, se'ls ha demanat si aquesta missió forma part dels seus estatuts com associació, o si estan inscrites com entitats al cens d'entitats de foment de la llengua que cada any renova la Generalitat de Catalunya.

Pel que fa al foment de la llengua catalana com a objectiu estatutari, el 73% dels ateneus afirmen que sí. Per exemple, els estatuts de l'Ateneu Adrianenc citen entre els seus objectius, textualment:

- “Afavorir el desenvolupament de la llengua catalana en tots els àmbits
- Facilitar el coneixement de la llengua catalana i la seva riquesa lingüística,
- Promocionar l'ús social de la llengua catalana, especialment entre la ciutadania nouvinguda”

GRÀFICA 23. ELS VOSTRES ESTATUTS CONTEMPLEN EL FOMENT DE LA LLENGUA CATALANA?

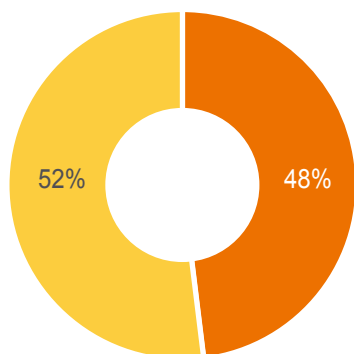

Font: elaboració pròpia

L'Ateneu de Sant Just Desvern té entre els seus objectius “Contribuir a la difusió de la cultura catalana en tots els seus àmbits, i, molt especialment, promoure el coneixement i l'ensenyament de la llengua catalana.” Altres ateneus indiquen simplement com objectiu “Promoure el coneixement i l'ensenyament del català.” És possible que aquesta incorporació del foment de la llengua catalana en els estatuts dels ateneus tingui a veure amb la sol·licitud de formar part del cens d'entitats de foment de la llengua, i que requereix “que tinguin prevista en els seus estatuts la finalitat de foment de la llengua catalana o que duguin a terme activitats de foment de la llengua catalana en el seu àmbit d'actuació”¹².

12. Ordre CLT/143/2021, de 23 de juny, de la Generalitat de Catalunya.

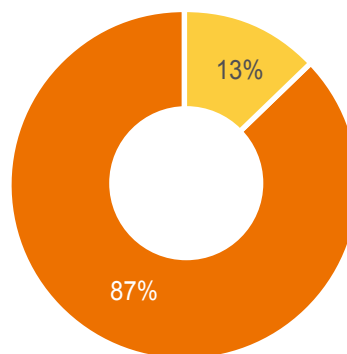
GRÀFICA 24. ESTEU INSCRITS EN EL CENS D'ENTITATS DE FOMENT DE LA LLENGUA CATALANA?

Font: elaboració pròpia

■ Si
■ No

Les raons que addueixen els ateneus per estar en aquest cens són diverses. Per una banda, pel fet que les activitats de l'ateneu són en català, per altra banda com a tret d'identificació del centre, i finalment per la desgravació fiscal que comporta. En canvi, la raó de no ser-hi és sobretot per desconeixement.

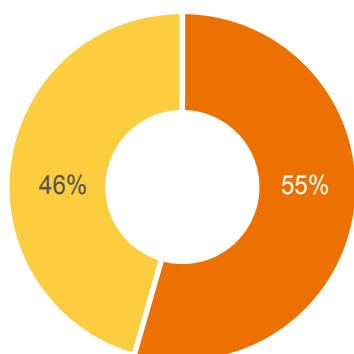
En relació a les polítiques lingüístiques de la Generalitat, moltes de les persones entrevistades coneixen l'actual Pacte Nacional per la Llengua que impulsa la Secretaria de Política Lingüística. Però molt poques entitats hi han participat amb una proposta pròpia, només el 13% dels ateneus.

GRÀFICA 26. HI HEU PARTICIPAT AMB ALGUNA PROPOSTA?

Font: elaboració pròpia

■ Si
■ No

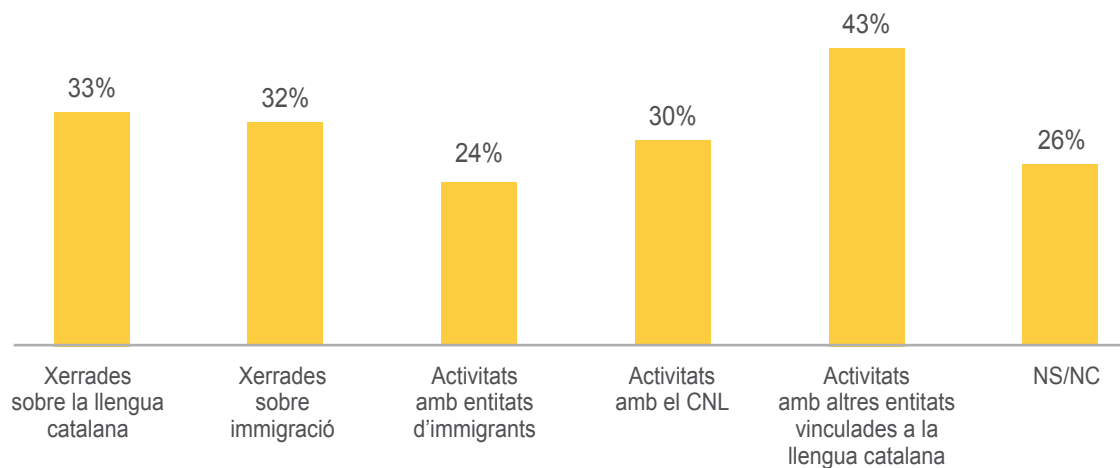
Pel que fa a les activitats concretes de promoció de la llengua catalana, hem demanat a les entitats que ens expliquin si fan activitats sobre la llengua catalana i activitats amb entitats de la immigració o de promoció de la llengua. Els resultats ens mostren que sobretot es fan activitats amb altres entitats vinculades a la llengua catalana, ja sigui el CNL, Òmnium o la Plataforma per la Llengua. També un terç dels ateneus fan xerrades sobre llengua i sobre immigració. Però només una quarta part de les entitats fan activitats directament amb entitats vinculades a la immigració.

GRÀFICA 25. CONEIXEU EL PACTE NACIONAL PER LA LLENGUA QUE IMPULSA LA GENERALITAT PER AL FOMENT DEL CATALÀ I DE L'OCCITÀ?

Font: elaboració pròpia

■ Si
■ No

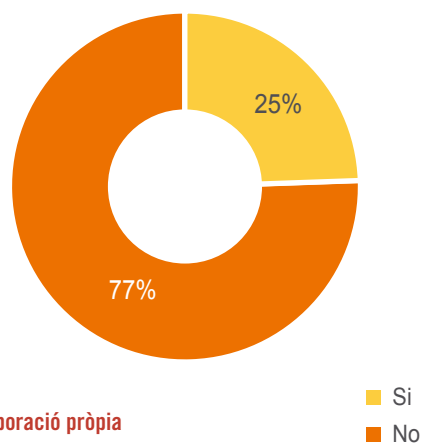
GRÀFICA 27. HEU FET ALGUNA DE LES ACTIVITATS SEGÜENTS?

Font: elaboració pròpia

Respecte de la possibilitat de fer activitats amb entitats d'immigrants, un 25% dels ateneus afirmen que tenen relació amb aquest tipus d'entitats.

GRÀFICA 28. TENIU RELACIÓ AMB ALGUNA ENTITAT DE LA IMMIGRACIÓ?

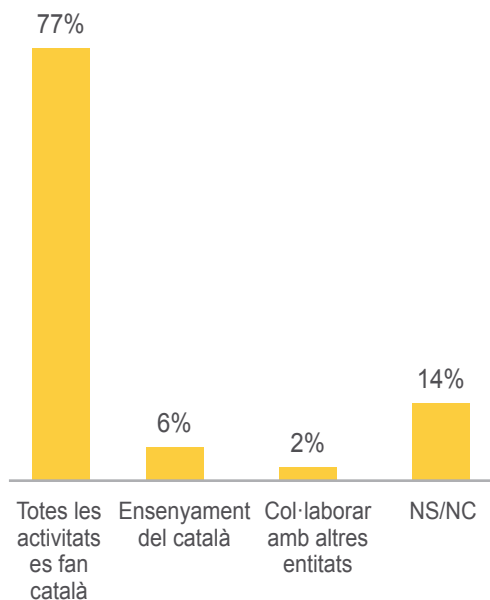

Font: elaboració pròpia

Respecte dels objectius d'aquestes activitats, les entitats parlen de conscienciació lingüística, de presentacions de llibres, de promoció del coneixement de la llengua catalana o de participació dels immigrants a l'entitat.

Finalment, s'ha demanat a les entitats sobre quines activitats pensen que caldria fer per fomentar el català. La majoria de les entitats han respost que amb les activitats que fan, que són en català, ja estan fomentant la llengua. Això implica tant les entitats que fan actuacions com ara cursos de català o activitats amb el CNL, que hem vist que no són pas la majoria. I les entitats que no fan cap d'aquestes activitats. En aquest sentit, els resultats de l'enquesta ens indiquen que no hi ha un consens gaire clar, d'entrada, sobre la necessitat d'impulsar noves activitats per a fomentar el català des dels ateneus. I això és un handicap a l'hora de plantejar una estratègia que els impliqui i que els faci sortir de la seva zona de confort.

GRÀFICA 29. QUINES ACTIVITATS DE LES QUE FEU PENSEU QUE AJUDEN A FOMENTAR EL CATALÀ?

Font: elaboració pròpia

Per acabar, s'ha demanat a les entitats associades què creuen que hauria de fer la Federació d'Ateneus de Catalunya per promoure la llengua catalana. La resposta és molt variada. La proposta més citada és la de fer cursos de català. Per altra banda, els ateneus demanen recursos, materials i continguts, que entenem que hauria de proporcionar la FAC.

TAULA 10. COM PENSEU QUE LA FEDERACIÓ D'ATENEUS PODRIA IMPULSAR L'ÚS DEL CATALÀ A LA NOSTRA SOCIETAT?

Acostant els no catalanoparlants als ateneus	1
Fent activitats conjuntes dels ateneus	1
Fent activitats en català	2
Fent activitats per a públic infantil	1
Fent activitats que en fomentin l'ús del català	1
Ajudant els ateneus amb recursos	4
Amb material de divulgació	3
Amb campanyes de conscienciació	3
Col·laborant amb entitats de foment de la llengua	3
Fent continguts digitals i audiovisuals	2
Organitzant cursos de català	10
Participant dels projectes que impulsen les administracions	1
Fent tallers per als joves	1
Tot el que es fa	8
Fent xerrades	2
Amb el programa XTAC	2

Font: elaboració pròpia

4.2 RESULTATS DELS GRUPS DE DISCUSSIÓ

A més de l'enquesta, s'han dut a terme dos grups de discussió amb representants dels ateneus. En el primer hi van participar 10 persones i en el segon, n'hi van participar 5. Els grups de discussió generen converses compartides en què es contrasten informacions, opinions i impressions. A més a més, permeten contextualitzar allò que reflecteixen els resultats de l'enquesta amb la concreció del context de cadascuna de les entitats que hi participen. Per això exposarem a través de citacions directes algunes de les opinions exposades en les sessions de discussió. Per això la recerca sociològica ha tendit en els darrers anys a combinar les tècniques qualitatives i quantitatives.

Cal tenir en compte que entre els ateneus que van participar en aquestes sessions de discussió, n'hi ha alguns que ja estan duent a terme activitats específiques de foment del català. Però començarem exposant les idees principals que van sorgir en els dos grups¹³.

1. En primer lloc, la idea que fer activitats en català no és sinònim de promoure el català. Alguns dels ateneus, com hem dit, estaven fent activitats específiques de foment del català.

Què passa als ateneus? Que les activitats les fem en català. Això es pot entendre com a promoció del català o no. Perquè si els que hi anem, ja parlem en català i és la nostra llengua vehicular, per tant tot ho fem en català, doncs és un espai de confort, però no és un espai on es promogui el català. (M.B.)

2. Els ateneus poden oferir espais per a les classes de català.

La col·laboració amb el CNL és una de les iniciatives més comunes, com també hem vist en els resultats de l'enquesta, per a promoure l'aprenentatge del català. El fet que els ateneus tinguin espais propis facilita aquesta col·laboració amb les classes de català per adults. O que es puguin cedir espais a

altres entitats per activitats seves o activitats conjuntes amb l'ateneu.

(...) aquests dies que estem parlant amb diferents entitats del barri, també ens deien que hi ha una demanda tremenda de classes de català per a nous nadius. I que no són capaços d'atendre aquesta demanda. Bàsicament són persones que venen de fora i que volen preparar-se per poder obtenir el certificat de llengua per accedir a una feina, etc. Per tant, crec que aquí hi ha una oportunitat que no estem cobrint i que segurament podríem jugar un paper important. (R.J.)

3. És fonamental donar a conèixer els ateneus.

Alguns ateneus expliquen que han fet visites organitzades a la seva seu per a famílies de l'escola o bé per a persones que estan estudiant català al CNL. Ho veuen com una bona pràctica per acostar la gent als ateneus. La majoria no coneix quines activitats fan d'antuvi, ni tampoc les possibilitats que ofereixen per a les persones que es fan sòcies. Per tant, aquesta activitat pot ser una bona manera de posar en contacte persones novingudes o persones joves amb el món ateneístic. També és una manera de fer una activitat en català.

(...) els hem pogut explicar tot el que fèiem, ho hem fet en català, i evidentment no hi ha hagut cap problema. I per tant, comencem a normalitzar aquesta relació entre aquestes famílies i la nostra entitat en aquest recorregut que esperem que pugui durar tres anys. (S.C.)

4. Cal trencar les barreres amb la nova immigració.

Els ateneus tenen un perfil de socis amb molt poca representació de la diversitat existent a la societat catalana actual. És per això que en el grup de discussió va sorgir la qüestió de la necessitat de trencar les barreres existents entre les entitats i altres perfils de població. Si es vol fomentar el català, caldrà fer-ho entre aquelles persones que necessiten reforçar-lo, perquè en el seu dia a dia, no tenen tantes ocasions d'utilitzar-lo.

13. Les citacions van acompanyades només de les sigles de les persones per tal de mantenir-ne l'anonimat.

Per una banda, que històricament els ateneus hem defensat la llengua i la cultura. I això ha sigut un compromís molt fort. Però el temps passa, la societat evoluciona i ens trobem amb una realitat que han arribat molts grups procedents d'altres països i aleshores ens trobem ara amb la fita de reinvertar-nos o canviar per poder captar, per poder introduir en la vida de l'ateneu aquesta nova realitat social. (N.)

5. Incorporar noves maneres de fer, noves expressions culturals.

Aquest procés d'incorporació de persones amb bagatges culturals diferents ha de comportar una procés de mútua acomodació. És a dir, que cal que puguin introduir noves activitats i noves propostes d'activitats als ateneus, no solament adaptar-se al que hi ha. La idea que sorgia en el grup de discussió és que els ateneus han d'evolucionar en el seu contingut i forma d'acord amb els canvis socials del país. Les identitats i les expressions culturals no són un fet estancat, immòbil, sinó que evolucionen i canvien en funció de les relacions socials. És per això que la millor manera d'incorporar la nova població i facilitar el relleu generacional i el creixement dels ateneus és estar oberts a les novetats.

Potser nosaltres també hem de perdre algo pel camí. (...) A veure, nosaltres també hem de treballar per la nostra identitat. És important que la mantinguem. Però potser haurem de cedir una mica. (S.A.)

6. Com incorporar persones joves?

Un altre repte per als ateneus i per al foment del català és la incorporació de les persones joves. És habitual que els joves formin part dels ateneus que tenen seccions esportives, esplais o biblioteques. Però en molts ateneus no hi ha aquestes seccions. En canvi, es percep molt clarament la necessitat de fomentar el català entre els joves.

Perquè han canviat els seus hàbits, consumeixen audiovisual en plataformes, interaccionen de maneres molt diferents. I jo crec que hi ha un treball per part dels ateneus que tot i que tinguem usuaris catalans, hem de vetllar perquè

la llengua d'ús de les activitats sigui el català. I em puc imaginar un entrenament de bàsquet, que l'entrenador parli castellà, o que un o dos nanos parlin en castellà i tot el grup parlin en castellà, perquè resulta que hi ha aquesta persona que condiciona la llengua. Aquí hi ha una feina que també ens pertoca. (R.J.)

7. Els ateneus han de ser només entitats culturals?

Una de les preguntes que sorgia en el grup de discussió és si els ateneus han d'intentar anar més enllà de les activitats culturals i recreatives. Hi ha alguns ateneus que tenen un enfocament més socials i que treballen en programes d'inclusió per a persones amb discapacitat o en altres àmbits. Algun dels ateneus es planteja fer activitats de col·laboració amb centres de reforç educatiu o amb famílies vulnerables. Pot ser aquest un camí per fomentar també el català? Alguns dels participants s'hi mostraven favorables.

Cal recuperar el que eren els ateneus. Cal fer un gir social. Cal generar interès perquè vingui la gent. Cal que siguem útils. (S.A.)

Els ateneus havien estat ascensor social, quan eren l'únic que hi havia. Ara estem competint per ser atractius per la societat, tant per als autòctons com per als nousvinguts. (S.C.)

Dels dos grups de discussió es poden extreure la informació d'activitats que podem considerar bones pràctiques per al foment del català i que es podrien estendre a altres ateneus.

Exemples de bones pràctiques dels ateneus:

- **Lluïsos de Gràcia.** Tenen una Comissió de llengua i han incorporat el voluntariat per la llengua. Es plantegen com fomentar l'ús del català a l'esport. I tenen un club de lectura per a parelles lingüístiques.
- **Ateneu Santfeliuenc.** Tenen un conveni amb el CNL per acollir parelles lingüístiques i organitzen visites a l'Ateneu, que també serveix per a conèixer les entitats de cultura popular.

- **Ateneu de Vilafranca.** Participen al programa de parelles lingüístiques. Volen treballar amb infants i famílies en risc d'exclusió, però encara no han pogut aconseguir-ho. Fan activitats de descoberta de l'entitat per a famílies novingudes.
- **Blanes.** Deixen el local al CNL i la biblioteca als joves.
- **Avenç Centre cultural d'Esplugues:** Incentiven la participació al programa de parelles lingüístiques i col·laboren amb Òmnium Cultural. Reben visites dels d'instituts.
- **Ateneu Santcugatenc.** Tenen un projecte propi de foment del català a través dels cursos que organitzen amb professorat acreditat i el conveni amb CNL. També tenen un programa d'activitats culturals pensades per acollir persones novinguda.
- **Ateneu d'Alellenc.** Han començat a fer concerts de rap.

Aquests són alguns dels exemples d'activitats de foment del català que s'estan fent a les entitats associades a la Federació d'Ateneus de Catalunya i que s'han comentat als grups de discussió.

4.3 ENTREVISTES REALITZADES

S'han realitzat 5 entrevistes a persones expertes de l'àmbit de cultura popular i de llengua. A més a més, també s'han entrevistes telefòniques a diversos ateneus per tal de reforçar la resposta a l'enquesta i s'ha aprofitat per fer preguntes més enllà del qüestionari.

Pel que fa a les entrevistes amb experts, se n'han tret algunes recomanacions que orientaran la proposta que desenvoluparem en el pròxim capítol. Aquestes recomanacions tenen a veure tant amb les activitats que poden fer els ateneus, com amb el plantejament cal tenir.

Plantejament de la promoció del català des dels ateneus

- Els experts recomanen que els ateneus incideixin sobretot en l'ús social del català, més que en l'aprenentatge, per exemple a través del programa de parelles lingüístiques.
- Realitzar activitats culturals per acompanyar l'aprenentatge del català.
- Per altra banda, també es recomana que es treballi per l'obertura dels ateneus a la diversitat cultural, pensant en l'intercanvi de llengües.
- Obrir les portes a les persones joves i també a públics específics, per exemple, grups de dones.
- Oferir formació a les juntes dels ateneus, tant en polítiques de promoció de la llengua com en diversitat cultural.
- Treballar en xarxa amb els ateneus de la comarca.
- Avaluat què poden oferir cadascun dels ateneus en funció del seu local, de la seva grandària i capacitat de gestió.
- Fer accions per a sensibilitzar els catalanoparlants de no abandonar la llengua.
- Establir àmbits territorials prioritaris d'actuació per promoure l'ús social del català.
- Realitzar una jornada conjunta dels ateneus sobre bones pràctiques en aquest àmbit.

Activitats que poden ajudar a la promoció del català

Respecte de les activitats concretes que es proposen o recomanen, algunes ja han sortit en els grups de discussió amb els ateneus: cursos de català, clubs de lectura, parelles lingüístiques, activitats culturals i visites per acompanyar l'aprenentatge del català.

D'altres propostes són: fer teatre en família, tallers de glosa i de músiques urbanes, classes online o converses a distància.

5 PROGRAMA D'ACCIÓ PER PROMOURE L'ÚS DE LA LLENGUA CATALANA

Com a resultat de l'estudi fet en aquest projecte, es presenta una proposta de programa d'acció de promoció de l'ús del català per a la Federació d'Ateneus de Catalunya. En tant que proposta, s'entén que podrà ser modificada per la mateixa FAC en el moment de posar-lo en pràctica.

L'objectiu general d'aquest programa és constituir els ateneus en una plataforma de promoció de la llengua catalana a través d'un programa i d'uns objectius a desenvolupar des de la FAC.

Per tal que el programa tingui una identitat i pugui ser referit de forma fàcil, proposem que tingui el seu nom: **"Ateneus pel Català"**.

5.1 OBJECTIUS A 5 ANYS VISTA

Tal com explicava Isidor Marí (2012), el futur de la llengua catalana depèn de l'acció conjunta entre les institucions, les organitzacions de tot tipus que vertebrin la societat i els hàbits personals de comportament que es configuren en el context social. Les polítiques lingüístiques institucionals, deia Marí, no tenen prou en compte el potencial de les entitats de la societat civil per a la promoció del català. Aquest programa neix per corregir aquesta mancança pel que fa als ateneus associats a la FAC. Sobretot pel que el mateix Isidor Marí afirmava posteriorment (2022),

La pregunta no és «què passarà amb el català?», sinó «què volem que passi amb el català?, què hem de fer perquè això passi?». El futur del català no és inexorable ni depèn només de cadascun de nosaltres; el construïm tots nosaltres en conjunt. Isidor Marí (2022).

També es planteja des de la perspectiva que proposa Elvira Riera (2011). Les polítiques lingüístiques del segle XXI es basen en l'acollida lingüística, més que en el simple aprenentatge de la llengua. L'acollida implica que l'aprenentatge

ha d'anar acompanyat del coneixement i la incorporació de la persona a l'entorn, en aquest cas, catalanoparlant.

Els objectius concrets del programa que es proposa són:

- Incidir en l'ús social del català en l'entorn dels ateneus entre les persones que tenen altres llengües maternes i les persones joves.
- Incidir en els comportaments lingüístics de la població catalanoparlant.
- Dotar els ateneus de recursos i orientació en el marc d'un programa conjunt per abordar la promoció del català.
- Convertir els ateneus en un espai de referència i d'acció en el seu entorn.

5.2 LÍNIES DE TREBALL

La tasca principal de la Federació d'Ateneus de Catalunya ha de ser impulsar i coordinar el desenvolupament del programa. Proposem unes línies de treball a partir de les quals s'orientarà el programa i es desplegaran les accions.

- A. Elaborar un pla d'acció, amb calendari i pressupost per als pròxims 5 anys, que distingeixi entre els projectes globals, impulsats de forma comuna per la FAC, i les accions concretes que poden desenvolupar discrecionalment els ateneus que participin en el programa.
- B. Definir l'àmbit territorial i els perfils de les entitats que participaran en el programa. Es proposa restringir la participació entre 15 i 20 entitats en el primer any, i anar incrementant aquest nombre a mesura que passin els anys.

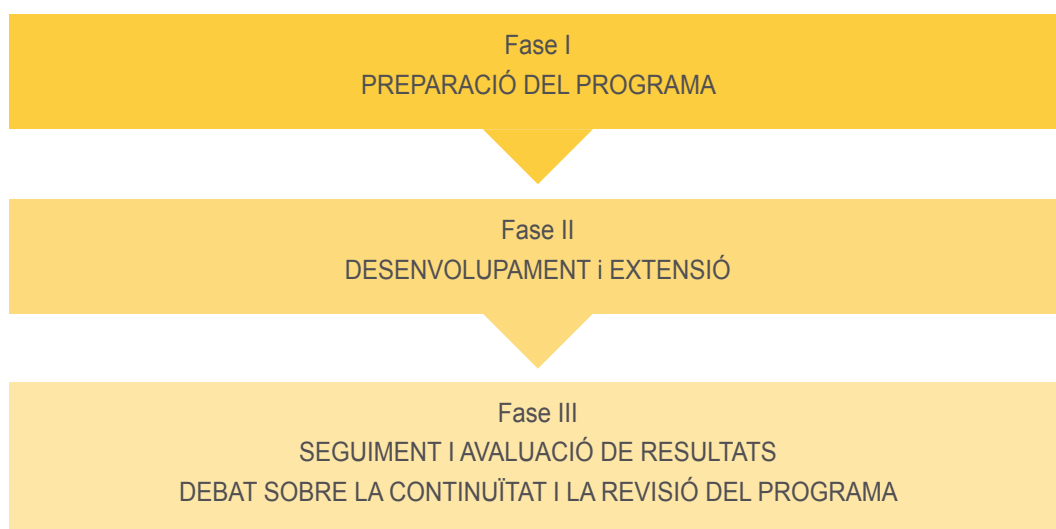
Així doncs, caldria identificar tres perfils d'entitats en funció de:

- La ubicació geogràfica i les necessitats de reforç del català en el seu entorn
  - La capacitat de dur a terme projectes
  - La implicació en el foment del català
- C.** Establir un sistema d'adhesió de les entitats ateneïstes al programa per tal d'assegurar el seu compromís en la seva execució, a través del qual es concretaran unes accions mínimes a dur a terme.
- D.** Crear un pla de formació per a les entitats per tal de dotar les seves juntes de coneixements i orientacions que facilitin la posada en marxa d'aquest programa.
- E.** Renovar el conveni entre la FAC i el CPNL (Consorti per a la Normalització Lingüística) per tal d'incorporar-hi les actuacions conjuntes que formaran part del programa "Ateneus pel català".
- F.** Estudiar altres formes de col·laboració institucional amb la Secretaria de Política Lingüística per tal d'incrementar els recursos i el potencial del programa.

5.3 DESENVOLUPAMENT DEL PROGRAMA D'ACTUACIÓ

Tal com hem dit, les actuacions previstes des de la FAC tindran un caràcter global i s'aplicaran a totes les entitats que participin en el programa "Ateneus pel català". Pel que fa al desplegament del programa, com ja s'ha apuntat, caldrà dur a terme una sèrie d'accions inicials que ajudin al seu desenvolupament. I finalment, caldrà avaluar els resultats obtinguts. Dividirem el programa en fases per tal d'explicar-ho millor.

IL·LUSTRACIÓ 2. FASES D'EXECUCIÓ DEL PROGRAMA "ATENEUS PEL CATALÀ"

5.3.1 FASE DE PREPARACIÓ DEL PROGRAMA

La fase inicial del programa és la que serveix per assentar les bases d'un treball ben coordinat i ben preparat amb els ateneus participants. És molt important que es dugui a terme en tota la seva envergadura per tal d'assegurar que el punt de partida és comú a tots els ateneus que participen en el programa en primera instància. També és molt important per tal de detectar problemes i limitacions i corregir-los. El programa "Ateneus pel català" no és només un seguit d'accions, sinó que ha de tenir una metodologia de treball que inclou l'adquisició de coneixements i elements de consciència, assegurar el compromís i la implicació per dur a terme el programa, així com la identificació de les eines i els recursos necessaris per dur-lo a terme. L'èxit final del programa i la seva capacitat d'incidència en depenen.

- A.** Realització d'una consulta prèvia als ateneus per tal de conèixer les possibilitats d'actuació que tenen en el marc del programa. Aquesta consulta ha de permetre recollir informació sobre el tipus de local i de sales disponibles a la seu de les entitats, els horaris d'obertura i la disponibilitat de consergeria, el personal laboral o voluntari que es pot dedicar a la gestió del programa, així com les activitats que ja es duen a terme per a la promoció del català en cada cas, i la voluntat de participació en el programa.
- B.** Caldrà definir els requisits d'adhesió al programa i comunicar-los a les entitats associades a la FAC. Aquests requisits han de tenir en compte que: caldrà tenir una persona de referència del programa en cada entitat; caldrà estar en disposició de realitzar una formació per a la junta de l'entitat; caldrà estar en disposició de participar en una jornada anual, com a mínim, de treball

en el marc del programa; així com participar en les tasques d'avaluació que es duguin a terme. Es recomana la participació de 15-20 entitats en el primer any del programa, per tal de controlar-ne millor el desenvolupament i garantir que es pugui millorar abans d'estendre'l a totes les entitats. També cal advertir que no totes les entitats hi podran participar amb la mateixa intensitat, ni en totes les actuacions proposades. De fet, caldrà prioritzar les entitats que tinguin més estructura per afrontar les tasques del programa i que tinguin un entorn social amb més necessitat de promoure el català.

- C.** Realització d'un pla de formació per a les juntes de les entitats que s'adhereixin al programa. Aquest pla de formació pot ser online o presencial i ha d'estar orientat a tres finalitats:
  - Donar a conèixer a les juntes de les entitats la situació del català i els canvis demolingüístics recents així com explicar amb detall el programa d'actuació "Ateneus pel català".
  - Sensibilitzar sobre com es pot incidir en els canvis de comportament lingüístic.
  - Sensibilitzar sobre la importància del reconeixement i el respecte de la diversitat lingüística i cultural de Catalunya, com a part de l'estratègia de promoció del català com a llengua comuna¹⁴.

5.3.2 FASE DE DESENVOLUPAMENT I EXTENSIÓ DEL PROGRAMA

En aquesta fase proposem set tipus d'actuacions, que poden ser assumides per tots els ateneus que participen en el programa, o només per alguns inicialment. L'ideal seria que es poguessin anar estenent a totes les entitats federades, almenys algunes d'elles.

14. "El nostre projecte lingüístic i la nostra política lingüística ja no es poden concebre només per al català. Si volem propiciar la identificació general amb el català i la incorporació gradual dels nouvinguts a una consciència de catalanitat, com un nou sentit de pertinença assumit des d'origens diversos, és imprescindible configurar un projecte de futur atractiu per a tothom, basat en el respecte de les diferències i en la superació de les desigualtats". Isidor Marí (2022).

- A. Organització d'una jornada de la FAC per parlar d'estratègies de promoció del català amb persones expertes i representants dels mateixos ateneus que estan duent a terme algunes accions ara mateix.
- B. Elaborar un nou conveni amb el CPNL, que estableixi un acord per a la promoció de les parelles lingüístiques a les entitats associades a la FAC. Les parelles lingüístiques hauran d'implicar que la persona que està aprenent català podrà accedir a les instal·lacions, espectacles i activitats de l'ateneu corresponent sempre que hi vagi acompanyada de la persona que fa de parella lingüística. Aquest conveni també hauria d'incloure l'oferta d'una inscripció gratuïta durant un any a totes les persones que fan cursos de català, a partir del nivell B1¹⁵. Cal esperar que el CPNL pugui subvencionar aquestes dues propostes.
- C. Organització d'un festival de cinema en català, itinerant per diferents ateneus que tinguin l'espai adequat per fer-lo, aprofitant l'increment de l'oferta de cinema en català que s'ha produït en els darrers anys.
- D. Adhesió al programa Cinexic d'Òmnium Cultural per tal de fer projeccions de cinema infantil en català a tots els ateneus que tinguin la instal·lació adequada. Caldria estudiar la possibilitat (segons necessitats detectades) de fer una inversió en pantalles a les sales de teatre dels ateneus.
- E. Reactivar les visites i les excursions entre ateneus, incorporant persones que estan aprenent català, per tal que serveixin de palanca per al coneixement del país entre les persones novingudes.
- F. Crear un espai a *Meet up* per a la promoció dels ateneus entre la població estrangera resident a Catalunya (els *expats*). Aquesta xarxa social funciona com a espai de creació de grups d'activitats, on s'ofereixen tota mena d'activitats culturals: cursos o sessions

de fotografia, trobades gastronòmiques, converses amb diferents idiomes, visites a exposicions, excursions. Hi ha una presència molt important de persones de la Unió Europea, però també de Catalunya. Seria molt interessant que la FAC hi tingués un grup de persones interessades en les activitats que fan els ateneus (en català i anglès), perquè també seria una manera d'acostar un nou públic amb recursos econòmics i que poden ser nous parlants de català.

- G. Oferir tallers de conscienciació lingüística per a catalanoparlants per tal de canviar els hàbits de comportaments lingüístics i no abandonar el català. També cal oferir tallers per conscienciar sobre la importància del rol lingüístic a monitors de lleure i entrenadors d'esports.

5.3.3 FASE D'AVALUACIÓ DEL PROGRAMA

Qualsevol programa o pla d'actuació ha de contemplar el seguiment i l'avaluació dels resultats des de l'inici, des de la mateixa planificació. Quan parlem de "seguiment", ens referim a la recollida d'indicadors que ens permet anar mesurant l'execució de les accions previstes. Per tant, aquest seguiment ens serveix tant per a comprovar l'estat d'execució del programa. És a dir, cal anar comptant quantes accions s'han dut a terme, amb quin calendari i en quines entitats. Es recomana fer un seguiment anual amb la recollida de totes aquestes dades.

Quan parlem pròpiament "d'avaluació" ens referim a una anàlisi global del projecte, que implica tant el mesurament de resultats de forma quantitativa com a l'anàlisi qualitativa dels factors que han influït en aquests resultats, ja siguin del propi projecte o bé externs al mateix. Es recomana fer aquesta avaluació al final del programa.

Com hem dit, cal preveure aquestes dues tasques de seguiment i avaluació des del començament. Amb aquesta finalitat, proposem les accions següents:

15. Cada vegada hi ha més persones novingudes que estan en cursos de català de nivells superiors.

- A.** Recollida d'indicadors: dades de quantitat i perfils dels participants a les activitats, nombre d'activitats realitzades per cada entitat implicada en el programa.
- B.** Trobada anual amb les entitats implicades per tal de valorar les dades, recollir impressions i proposar millores.
- C.** Avaluació final als 5 anys del programa, amb una enquesta a les persones i les entitats implicades, així com una anàlisi de totes les dades recollides.
- D.** Trobada final amb les entitats participants al cap de 5 anys del programa (2028), per tal de compartir l'avaluació de resultats.
- E.** Jornada final amb totes les entitats federades a la FAC per tal de compartir el desenvolupament i els resultats del programa "Ateneus pel català".

5.4 EINES DELS ATENEUS PER AL FOMENT DE LA LLENGUA CATALANA

Com a part del programa, a més de les actuacions previstes que impulsi la FAC, cal preveure les eines de què disposen els mateixos ateneus, atesa la seva activitat ordinària, les capacitats i possibilitats que ofereixen.

Coordinació amb els ajuntaments respectius

Per tal de reforçar les actuacions previstes en el programa "Ateneus pel català", caldrà comunicar-lo als ajuntaments respectius per tal d'aconseguir la seva col·laboració. Aquesta col·laboració es pot traduir en una relació estreta amb els equips de l'ajuntament per tal que informin les persones que estan fent cursos de català del projecte de la FAC i del que ofereix.

Acords amb entitats d'immigració. Informació sobre els ateneus en diverses llengües

També caldrà informar-ne a les entitats de la immigració, així com intentar que participin d'alguna manera en el programa, bé convidant els seus associats a participar-hi, o bé promovent actuacions conjuntes amb l'ateneu.

Creació d'espais de cooperació sobre llengua del teixit associatiu local

Molts ateneus ja participen en espais de coordinació d'entitats a nivell local. En aquests casos, caldrà també comunicar el programa a les altres entitats per tal de trobar sinèrgies i col·laboracions. En cas que no existeixi aquest espai, cada ateneu que participi en el programa pot procurar de crear-lo. Com més connectat estigui l'ateneu amb les entitats de l'entorn, més fàcil és que pugui trobar complicitats per dur a terme accions de foment del català.

Cursos i tallers en català, amb vocabulari específic

Les entitats ateneïstes que organitzen cursos i tallers per a les persones associades haurien de garantir que el professorat o dinamitzadors d'aquestes activitats utilitzin el català. A més a més, es pot aprofitar l'oportunitat per introduir un vocabulari específic que pot ajudar a millorar l'expressió oral dels participants. Per exemple, en un taller de gastronomia, de pintura o de ioga. Aprofitant els recursos de vocabulari del Termcat es pot mirar de recollir el vocabulari específic en una guia (un full) per a cadascuna de les activitats de l'Ateneu.

Activitats d'arts escèniques

Les activitats d'arts escèniques que organitzen els ateneus poden ser un bon recurs per a reforçar l'oralitat en l'ús del català. Ja hem vist que molts dels ateneus que han respost l'enquesta fan tenen secció o fan cursos de **teatre**. Els ateneus també poden implicar-se en la recuperació d'obres teatrals en català. La XTAC també permet oferir espectacles de qualitat (professionals) a un preu

més assequible i tenir una programació cultural estable que faci més atractius els ateneus.

D'altra banda, els ateneus poden ser una xarxa molt valuosa de promoció del **cinema** en català, sobretot tenint en compte que darrerament hi ha hagut moltes més produccions en la nostra llengua.

El cant coral

El **cant coral** és una de les expressions culturals, juntament amb el teatre, que són més universals. En l'àmbit internacional es poden trobar grups molt semblants als que trobem a Catalunya. Per tant, hauria de ser atractiu per a les persones nascudes fora de Catalunya que també han practicat el cant als seus països d'origen. A més a més, el cant coral és una manera molt fàcil d'introduir-se en l'ús oral de la llengua catalana. Per tant, pot ser una molt bona idea utilitzar-lo com a eina d'incorporació de persones que estan aprenent català.

Reforç escolar per a estudiants de primària i secundària

Com ja s'ha plantejat algun dels ateneus entrevistats, i recuperant la tasca educativa que els ateneus obrers havien dut a terme en els seus inicis, es proposa crear **grups de reforç escolar** per a estudiants de primària i secundària. Aquesta pot ser una bona manera de reforçar també el català, tenint en compte que és la llengua vehicular de l'escola. També és una manera de vincular amb els ateneus infants de **famílies** amb més dificultats, oferint-lo un espai per assegurar l'èxit en els estudis. Així mateix, és una manera de vincular aquestes famílies amb els ateneus, oferint també activitats per als pares i les mares, com ara cursos de català.

Casals d'estiu per a infants

En alguns casos, cal comptar que els ateneus que tinguin espais puguin organitzar també casals d'estiu i atorgar beques aquests infants que participin en el reforç escolar. La convivència als **casals d'estiu** afavoreix l'adquisició del català,

a més de vincular també les famílies i els infants als ateneus, la qual cosa pot afavorir el relleu generacional.

Clubs de lectura

Una de les activitats que han proliferat en els darrers anys, especialment a les biblioteques, són els clubs de lectura. Malgrat que sigui una activitat oferta per les biblioteques, el gran atractiu que tenen pot ser un motiu perquè els ateneus creïn els seus propis grups de lectura de novel·la, poesia o assaig en català. Es poden estudiar ofertes específiques que no estiguin cobertes per les biblioteques (per exemple, l'assaig) o organitzar lectures compartides de poesia, un gènere que acostia al lector a un llenguatge molt ric i que aporta emoció a la llengua. Aquests grups de lectura podrien convidar escriptors i escriptores en llengua catalana, a través d'un conveni amb l'AELC (Associació d'Escriptors en Llengua Catalana).

Bucs d'assaig i concerts de joves

Tal com s'ha comentat en els grups de discussió, els ateneus tenen el gran repte d'atraure **persones joves**. Una de les activitats que pot atraure de forma més clara aquest perfil d'edat són les que tenen relació amb la **música** d'ara. A més a més, també és una manera de reforçar l'ús del català oral entre les generacions més joves. La programació estable de concerts de grups locals (amateurs) de joves pot donar dinamisme a l'ateneu i atraure nous públics.

Revistes i butlletins: incorporar continguts

Finalment, proposem utilitzar les **revistes** i els **butlletins** de les entitats per incorporar continguts que ajudin al desenvolupament del programa "Ateneus pel català". S'hi poden explicar experiències del programa o propostes. S'hi poden fer articles sobre la diversitat cultural local i donar a conèixer persones de referència que han vingut a viure a Catalunya. És una manera d'anar incorporant la realitat del país als continguts que tracten els ateneus, i així mateix fomentar que els nous catalans se sentin reflectits en revistes i butlletins en català com un fet normal.

5.5 CALENDARI

Proposem un calendari aproximat per al desplegament del Programa “Ateneus pel català”. Òbviament caldrà que la FAC acabi decidint sobre aquesta qüestió.

Setembre 2023	Conveni amb el CPNL
	Consulta als ateneus per recollir informació necessària per implementar el programa
Novembre 2023-Febrer 2024	Adhesió de 15-20 ateneus
	Formació a les juntes dels ateneus adherits
Març 2024	Creació d'un equip de treball del programa amb un representant de cada ateneu
	Reunions periòdiques de forma telemàtica
	Comunicació sobre el programa “Ateneus pel català” a ajuntaments, entitats, etc.
Abril 2024	Inici d'activitats del programa
	Jornada sobre ateneus i llengua
Maig 2024	Desplegament d'activitats
Juny 2024	Trobada d'ateneus implicats en el programa i programació del nou curs 2024-2025
	Incorporació de nous ateneus al programa
Setembre 2024	El programa ha d'estar totalment desplegat i en funcionament a tots els ateneus adherits
Juny 2025	Seguiment del programa en el primer any de desplegament complet
	Trobada d'ateneus implicats en el programa i programació del nou curs 2024-2025
	Incorporació de nous ateneus al programa
Juny 2026	Seguiment del programa en el primer any de desplegament complet
	Trobada d'ateneus implicats en el programa i programació del nou curs 2025-2026
	Incorporació de nous ateneus al programa
Juny 2027	Avaluació completa del programa
	Jornada per compartir l'avaluació del programa a tots els ateneus associat a la FAC

6 CONCLUSIONS

La història dels ateneus ens ensenya que en els seus inicis foren puntals de la conformació del català com a llengua de cultura i com a llengua formal. També ens ensenya que en el passat van ser espais de formació educativa i cultural per a una part important de la població. Avui han de recuperar el lideratge que van exercir a través de la participació cultural. Però a més, cal que recuperin la seva funció social com espais de socialització i de formació per als col·lectius més necessitats. Així doncs, en la mesura que obrin aquesta participació cultural als nous perfils de la població, i en la mesura que recuperin la seva funció social d'acompanyar els més desfavorits en el procés d'adquisició de recursos culturals, podran esdevenir un puntal per al foment de la llengua catalana. Els ateneus, a més, són espais de sociabilitat que creen vincles que perduren.

La situació actual de la llengua catalana està marcada per la imperiosa necessitat d'incorporar nous parlants. Els processos migratoris han transformat totalment la composició demogràfica de la societat catalana. I això repercuteix directament en el nivell d'ús social del català. Cal que els ateneus s'obrin a aquesta població novinguda per tal d'oferir un espai on aprendran i utilitzaran el català de forma desacomplexada. D'altra banda, cal ajudar als catalanoparlants a deixar l'hàbit de deixar la llengua quan parlen amb algú que els sembla que és forà.

Les polítiques de foment de la llengua han de tenir en compte, com hem vist, tres vessants: l'aprenentatge, la sensibilització i la normalització de l'ús del català. Els ateneus poden incidir en les tres vessants en la mesura que col·laborin amb el Consorci de Normalització Lingüística. Com hem vist a l'enquesta, malgrat que els ateneus tenen en els seus estatuts l'objectiu de fomentar la llengua catalana, no estan desenvolupant estratègies específiques en aquest sentit. Per això

cal que la FAC impulsi un programa d'acció al qual es puguin adherir els ateneus associats.

Com a resultat de l'estudi realitzat a través de l'enquesta i dels grups de discussió, podem concloure que una estratègia d'acció per a fomentar el català també pot passar per dur a terme una obertura de les entitats ateneïstes a nous perfils de població, així com també a les persones joves. La incidència dels ateneus en l'ús de la llengua catalana dependrà de la seva capacitat per convertir l'actual dinàmica de "refugi" social i lingüístic en una dinàmica d'influència social i lingüística sobre el seu entorn local.

El programa d'acció que s'ha plantejat en aquest document, els "Ateneus pel català", és una proposta que té per objectiu impulsar aquest canvi integral en el si dels ateneus, amb el lideratge de la Federació d'Ateneus de Catalunya. Aquest lideratge ha d'imprimir una voluntat d'acció decidida i amb efectes concrets, tal com hem exposat. El català, com diu Isidor Marí, "podem fer que el català formi part del 10% de llengües que tenen un futur de plenitud assegurat, una perspectiva que val la pena transmetre a la societat, no perquè es desmobilitzi, sinó perquè s'organitzi i actuï amb decisió sabent que és al seu abast evitar la regressió i guanyar-se un futur satisfactori". El català és la llengua d'Europa més parlada d'entre les que no són llengües d'estat. És, de fet, l'única llengua no estatal amb una literatura i indústria cultural comparable a altres llengües mitjanes d'Europa que són llengües d'estat. Ara és el moment de treballar per consolidar la nostra llengua per al futur.

En aquest projecte hem procurat aportar una visió realista de la situació del català en el context actual de Catalunya. Hem analitzat de forma també realista com les campanyes i les polítiques

públiques han incidit en l'evolució del català. Tenim una llengua ben viva, que ha guanyat parlants gràcies a l'educació i les polítiques de normalització lingüística. Però que ha perdut pes relatiu en un context de creixement de la població que des de mitjans del segle XX és producte de les migracions. Tenim també un teixit associatiu sòlid que cal que s'impliqui en el foment del català i que no el deixi només en mans de l'administració pública. Una societat cohesionada és aquella que no depèn només de l'acció política per a funcionar, sinó que compta amb ressorts que estan molt més a prop de les persones, a prop en l'àmbit local i en la vida quotidiana. Els ateneus de Catalunya ocupen aquest espai de proximitat.

Desitgem que la proposta que hem elaborat aquí sigui una bona guia de treball per als ateneus i concretament per a la Federació d'Ateneus de Catalunya. I desitgem que pugui donar fruits per al foment del català.

7 BIBLIOGRAFIA

- Anguera, Pere. *El Centre de Lectura de Reus. Una institució ciutadana*, Edicions 62, Barcelona, 1977.
- Arnabat, Ramon i Ferré, Xavier (2015). *Ateneus. Cultura i llibertat. Associacionisme a l'a Catalunya contemporània*. Federació d'Ateneus de Catalunya,
- Bosch, Amàlia. *Els ateneus de Catalunya (1854-1990)*. Rúbrica, El Prat de Llobregat 1991, p. 148.
- Bourdieu, Pierre (1982). *Ce que parler veut dire: L'économie des échanges linguistiques*. Fayard.
- DDAA, *Els ateneus som essencials? Present i futur*. Informe global del projecte. Federació d'Ateneus de Catalunya, 2021.
- Enquesta de participació cultural a Catalunya 2022*. Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya.
- Enquesta metodològica i d'actituds sociopolítiques*. Centre d'Estudis d'Opinió. Desembre de 2021.
- Filella, Xavier (2018). "Els ateneus, universitat popular". *X Espai Despuig. La missió de la Universitat i la seva confluència amb el món local*. Institut Ramon Muntaner.
- Izquierdo, Santiago (2018). "Els ateneus a Catalunya. Cultura i sociabilitat als segles XIX i XX". *Catalan Historical Review*. 11: 151-162.
- Lladonosa, Manuel. *Catalanisme i moviment obrer: el CADCI entre 1903 i 1923*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona 1988. Més informació a <http://www.cadci.net/historia.php>
- Manuel, Adelina. «Els professors de l'Ateneu Tarragoní de la Classe Obrera (1863-1936)». Educació i Cultura. Revista Mallorquina de Pedagogia, núm. 8-9 (1990-1991), p. 93-97; disponible a <http://www.raco.cat/index.php/EducacioCultura/article/view/70290/86488>
- Marí, Isidor (2022). "Construir el futur de la llengua catalana. Un enfocament global". *Treballs de Sociolingüística Catalana*, núm. 32 (2022), p. 137-163
- Massagué, Marina (2022). No-catalanoparlants a Catalunya: identitats socials, desigualtats i llengua catalana. Tesi doctoral. UOC. <https://www.tdx.cat/handle/10803/687498#page=1>
- Norton, Bonny (1995). «Social identity, investment, and language learning». *TESOL Quarterly* [en línia], vol. 29, núm. 1, p. 9-31. <https://doi.org/10.2307/3587803>.
- Palau, Carles (2012). "Experiències per a l'extensió de l'ús del català en l'educació en el lleure. El Taller d'educació per la llengua". *Treballs de Sociolingüística Catalana*, núm. 22 (2012), p. 137-145
- Pelegrí, Iolanda (1991). "El paper de les associacions en l'evolució literària i lingüística" dins *Associacions: cultura i societat civil a Catalunya*, Tarragona, El Mèdol, pàg. 79-102.
- Pujolar, Joan (2020). "Nous parlants: llengua i subjectivitat". *Treballs de Sociolingüística Catalana*, núm. 30 (2020), p. 17-38. DOI: 10.2436/20.2504.01.158
- Pujolar, Joan; González, Isaac; Martínez, Roger. «Les mudes lingüístiques dels joves catalans». *Llengua i ús: revista tècnica de política lingüística*, [en línia], 2010, Núm. 48, p. 65-75.

Riba, Salvador (1988). *L'Ateneu Igualadí de la Classe Obrera (1868-1939)*. Ateneu Igualadí. Vegeu també <http://www.ateneuigualadi.cat/entitat/historia/>

Riera, Elvira (2011). "La intervenció en les competències, els usos, les ideologies: d'«El català, cosa de tots» a «El català, llengua comuna»". *Treballs de Sociolingüística Catalana*, núm. 21 (2011), p. 155-167.

Rovira, Marta (2012). *Estratègies de transmissió lingüística en famílies plurilingües*. Barcelona: Editorial UOC.

Rovira, Marta (2015). "La institucionalització de la identitat", dins de Casassas (dir.). *Les identitats a la Catalunya contemporània*. Editorial Galerada.

Rovira, Marta; Saurí, Enric; Treserras, Montserrat (2010). "La Llengua com a factor d'apoderament en les trajectòries migratòries: una història que es repeteix". *Societat Catalana 2010*. Institut d'Estudis Catalans, 2010. P. 125-145.

Santanach, Joan (2016). «L'Onze de Setembre en Mestre Oleguer d'Àngel Guimerà, o la literatura al servei de la causa». *Anuari Verdguer*, Núm. 24, p. 209-224.

Segarra, Marina; Vila, David (coord.) (2009). *De la consciència a la conducta*. Sabadell: 7dquatre.

Serrano, Alexis. *L'abans de Vilassar de Mar*. Editorial Efados, 2018.

Solà, Pere. *Els ateneus obrers i la cultura popular a Catalunya (1900-1939)*. L'Ateneu Enciclopèdic Popular. La Magrana, Barcelona 1978, p. 39.

Solà, Pere. *Història de l'associacionisme català contemporani: Barcelona i comarques barcelonines*. Generalitat de Catalunya, Barcelona 1993.

Suay, Ferran; Sanginés, Gemma (2010). *Sortir de l'armari lingüístic*. Manresa: Angle.

Testart, Albert (2010). *El Casino Menestral Figuerenc, 1939-1979: un estudi de sociabilitat sota el Franquisme*. Ajuntament de Figueres i Diputació de Girona.

Veblen, Thorstein (1899). *The theory of the leisure class: an economic study in the evolution of institutions*. Nueva York: Macmillan.

Vicente, Manuel. «L'Ateneu Català de la Classe Obrera i la seva escola (1862-1874)». *Educació i Història. Revista d'Història de l'Educació*, núm. 2 (1995), p. 169-174; disponible a <http://www.raco.cat/index.php/EducacioHis-toria/article/view/236034/318297>

8 GRÀFIQUES

Gràfica 1. Població de Catalunya per edats i lloc de naixement (padró 2022)	14	Gràfica 14. Fins a quin punt està d'acord o en desacord amb les següents mesures per promoure el català: Defensar el model actual d'immersió lingüística a l'escola segons llengua primera	26
Gràfica 2. Llengua inicial de la població de Catalunya per edats (2018 %)	15	Gràfica 15. Indiqui quin creu que és el nivell d'ús de la llengua catalana en diferents àmbits?	27
Gràfica 3. Evolució de la immigració estrangera i del saldo migratori a Catalunya (n)	16	Gràfica 16. Percentatges d'ús del català en diferents formes de participació cultural	29
Gràfica 4. Llengua inicial de la població de Catalunya	17	Gràfica 17. Respostes obtingudes a l'enquesta enviada a les entitats associades a la FAC	30
Gràfica 5. Llengua inicial segons lloc de naixement de la població. Catalunya 2018 (%)	18	Gràfica 18. Distribució de la mostra obtinguda per territoris (%).	30
Gràfica 6. Llengua habitual dels nascuts a la resta de l'Estat. EULP 2018 (%).	18	Gràfica 19. En quin tipus d'espai es troba la vostra entitat? (%)	31
Gràfica 7. Llengua habitual de les persones nascudes a l'estranger. Catalunya. EULP 2008, 2013, 2018 (%)	19	Gràfica 20. Activitats i seccions dels ateneus (%)	31
Gràfica 8. Població segons llengua habitual per àmbit territorial. %	19	Gràfica 21. Feu algun tipus de curs? (%)	32
Gràfica 9. Ús del català segons lloc de naixement. Catalunya, EULP 2018 (%)	20	Gràfica 22. Feu o heu fet cursos de català?	32
Gràfica 10. Comparació entre el català com a llengua inicial i com a llengua habitual per franges d'edat. 2018 (%).	20	Gràfica 23. Els vostres estatuts contempnen el foment de la llengua catalana?	32
Gràfica 11. Ús del català per edats. Catalunya, EULP 2018 (%)	21	Gràfica 24. Esteu inscrits en el cens d'entitats de foment de la llengua catalana?	33
Gràfica 12. Interès per aprendre català o millorar-ne els coneixements segons el lloc de naixement (%). 2018	21	Gràfica 25. Coneixeu el Pacte Nacional per la Llengua que impulsa la Generalitat per al foment del català i de l'occità?	33
Gràfica 13. Fins a quin punt està d'acord o en desacord amb les següents mesures per promoure el català: Defensar el model actual d'immersió lingüística a l'escola. Segons lloc de naixement. 2022 (%)	22	Gràfica 26. Hi heu participat amb alguna proposta?	33
		Gràfica 27. Heu fet alguna de les activitats següents?	34
		Gràfica 28. Teniu relació amb alguna entitat de la immigració?	34
		Gràfica 29. Quines activitats de les que feu penseu que ajuden a fomentar el català?	35

9 TAULES

Taula 1. Persones que pertanyen a una associació cultural per edats (%).	10	Taula 6. Dades de persones associades als ateneus de Barcelona (2021)	12
Taula 2. Persones que pertanyen a una associació cultural per àmbit territorial (%).	10	Taula 7. Població de Catalunya per edats i lloc de naixement (padró 2022)	13
Taula 3. Persones que pertanyen a una associació cultural segons la grandària del municipi (%).	11	Taula 8. Llengua inicial de la població de Catalunya per edats (2018. Milers de persones)	15
Taula 4. Àmbit d'actuació cultural a la qual s'inscriu l'associació (%).	11	Taula 9. Coneixement de català. Valors absoluts. 2003-2018	28
Taula 5. Proporció de persones associades a l'àmbit cultural que pertanyen a un ateneu segons l'edat (%).	12	Taula 10. Com pensem que la Federació d'Ateneus podria impulsar l'ús del català a la nostra societat?	35

10 IL·LUSTRACIONS

Il·lustració 1. Quatre aspectes interdependents de l'evolució sociolingüística	29
Il·lustració 2. Fases d'execució del programa "Ateneus pel català"	40

